

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
YHTEISKUNTATIETEIDEN, LIIKETALouden JA HALLINNON ALA

TALOUSRIKOSTEN HAVAIT- SEMINEN JA NIIHIN PUUT- TUMINEN KIRJANPITÄJÄN NÄKÖKULMASTA

TEKIJÄT:

Anna-Reetta Tölli ja
Hanna Syvälahti

Koulutusala Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Anna-Reetta Tölli ja Hanna Syvälahti	
Työn nimi Talousrikosten havaitseminen ja niihin puuttuminen kirjanpitäjän näkökulmasta	
Päiväys	8.5.2021
Sivumäärä/liitteet	35/1
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t)	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä tilitoimiston kirjanpitäjän työssään kohtaamiin rikosepäilyihin ja väärinkäytöksiin. Työssä pyrittiin selvittämään, ovatko kirjanpitäjät kohdanneet työssään rikosepäilyjä tai väärinkäytöksiä, mitä kirjanpitäjä voi tehdä rikosepäilyilleen ja onko hänelle velvollisuuksia niiden suhteen. Tavoitteena oli myös selvittää, miten kirjanpitäjä voi suojata omaa asemaansa, jos asiakasyrityksissä ilmenee lainvastaista toimintaa ja miten vastuu jakaantuu tilitoimiston, kirjanpitäjän ja asiakasyrityksen välillä.</p> <p>Tutkimusosiossa käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonhankintamenetelmäksi valikoitui haastattelu. Haastateltavina olivat kaksi tilitoimiston kirjanpitäjää, jotka kertoivat heidän kokemuksiansa talousrikosepäilyistä ja väärinkäytöksistä sekä, miten he suojaavat omaa asemaansa kirjanpitäjänä. Haastatteluista saatua aineistoa puretaan työn teoriaosaan käyttäen niin sanottua vetoketjumallia, joka tarkoittaa teorian ja tutkimusaineiston esittämistä vuorotellen. Teoriaosassa käydään läpi kirjanpitovelvollisuutta, kirjanpidon tehtävää ja kirjanpitoon liittyviä yleisperiaatteita. Työssä avataan myös yleisimpiä Suomessa esiintyviä talousrikostyyppisiä ja niihin liittyviä tilastoja ja kerrotaan tilitoimiston kirjanpitäjän vastuista ja velvollisuuksista koskien talousrikos- ja väärinkäytösepäilyjä. Lisäksi työssä tuodaan esiin useampia oikeustapauksia, joissa tilitoimisto tai sen kirjanpitäjä on joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen asiakasyrityksen tekemistä talousrikoksista. Näissä kaikissa tapauksissa tilitoimistot olivat syytettyinä kirjanpitorikoksista ja yhdessä tapauksessa myös veropetoksesta.</p> <p>Haastateltavista vain toinen oli kohdannut työssään talousrikosepäilyä, mutta molemmat lisäselvitystä vaativia tilanteita. Molemmat kertoivat dokumentoinnin tärkeydestä ja selvitysvelvollisuudesta oman aseman suojaamiseksi. Toimeksiantosopimus määrittää, miten tilitoimiston ja asiakkaan välinen vastuu jakaantuu. Kirjanpitäjän rikosoikeudellinen vastuu kasvaa, mitä enemmän hän osallistuu asiakasyrityksen taloushallintoon ja päätöksentekoon. Toisen haastateltavan tilitoimisto järjestää kirjanpitäjilleen vuosittain rahanpesukoulutuksen, jotta rahanpesuun liittyviä merkkejä osattaisiin havaita paremmin. Tilitoimiston kirjanpitäjällä ei ole oikeutta kertoa ulkopuolisille havaitsemastaan rikosepäilyistä. Rikosepäilyä on selvitettävä asiakasyrityksen kanssa. Rikosilmoituksen tekeminen kuuluu asiakasyritykselle. Kuitenkin muutamissa poikkeustilanteissa tilitoimiston kirjanpitäjällä on velvollisuus kertoa viranomaisille rikosepäilyistään. Tällaisia poikkeuksia ovat rahanpesuun ja terrorismiin liittyvät epäilyt sekä erittäin törkeään rikokseen liittyvästä epäilystä esimerkiksi joukkotuhon valmistelu. Tilitoimiston kirjanpitäjä voi suojata omaa asemaansa pitämällä oman lakiosaamisensa ajan tasaisena, dokumentoimalla työnsä huolellisesti, vastuuvakuutuksella ja viimeisenä keinona purkamalla toimeksiannon asiakasyrityksen kanssa.</p>	
Avainsanat talousrikokset, tilitoimistokirjanpitäjä, rikosoikeudellinen vastuu	

Field of Study Social Sciences, Business and Administration	
Degree Programme Degree Programme in Business and Administration	
Authors Anna-Reetta Töllli and Hanna Syvälahti	
Title of Thesis Financial Crimes Detection and Intervention in the Perspective of an Accountant	
Date 8 April 2021	Pages/Appendices 35/1
Client Organisation /Partners	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to examine suspected financial crimes and wrongdoings that accountants face in accounting firms. The primary aim was to investigate if accountants working in accounting firms had encountered any suspected financial crimes or wrongdoings, what the accountant can do in such a situation and if there is an obligation to take action. A further aim was also to find out how the accountant's position can be protected if there are any illegal activities taking place in a customer firm and how the responsibility is divided between an accountant, accounting firm and a customer.</p> <p>Research material acquisition was completed through two interviews conducted with two accountants working in accounting firms. The interviewees told about their experiences of suspected financial crimes and wrongdoings, and how they protect their own position as accountants. The research results were introduced in the theoretical part alternating with theory and results. The theoretical part of study discusses accounting obligation, the purpose of accounting and common principles in accounting. The most common types of financial crimes in Finland and statistics concerning them are also described. After that the study examines an accountant's responsibilities and obligations regarding suspected financial crimes and wrongdoings. In addition, the thesis presents court cases in which an accounting firm has been convicted of a customer firm's financial crimes. In all of these cases, the accounting firm has been accused of an accounting offence and in one case also of a tax offence.</p> <p>As indicated by the research outcomes, only one of the interviewees had encountered a suspected financial crime but both of them had experienced situations that required further clarifications. They both told how important documenting and further clarifications are at protecting their position. The other interviewee's accounting firm organizes an annual money-laundering course so that signs of money laundering could be detected better. The commission determines how the responsibilities are divided between an accounting firm and a customer. An accountant's criminal responsibility increases depending on how heavily the accountant is involved in the customer's financial management and decision making. Furthermore, accountants working in an accounting firm have no right to disclose their suspected financial crimes to outsiders. Instead, the suspicion has to be resolved with the customer firm. Reporting a crime is the customer firm's duty. However, there are a few exceptions when the accountant has a responsibility to tell about suspected financial crimes to authorities. These exceptions are suspicions about money laundering and suspicions of grave forms of crimes for example planning a genocide. In conclusion, the accountants can protect their own position by keeping the law knowledge up to date, documenting carefully their work, having liability insurance and as a last option ending the commission with the customer firm.</p>	
<p>Keywords financial crimes, accountant, criminal responsibility</p>	

ALKUSANAT

– Inspiraatio ja kuvanteko on vähentynyt tämän veroprojektin aikana. Ne veron lisäykset, joita jouduin maksamaan, eivät ole vaikuttaneet, mutta tarkalla taloudenpidolla taiteilijasta tulee sellainen konttoristi mikä tuhoaa kaiken inspiraation, taiteilija kuvailee tilannettaan.

Rovaniemeläinen taitelija, 2019 kirjanpito- ja veropetoksistaan.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	KIRJANPITO.....	8
2.1	Kirjanpitovelvollisuus ja hyvä kirjanpilotapa	8
2.2	Oikea ja riittävä kuva	9
2.3	Kirjanpidon yleiset periaatteet.....	9
3	TALOUSRIKOKSET	12
3.1	Kirjanpitorikos.....	12
3.2	Velallisen rikos.....	13
3.3	Rahanpesu	14
3.4	Veropetokset	15
3.5	Arvopaperimarkkinarikokset.....	15
3.6	Virkarikokset.....	16
3.7	Tilastoja talousrikoksista.....	17
4	KIRJANPITÄJÄN VASTUUT JA VELVOLLISUUDET	20
4.1	Tilitoimiston ja asiakkaan välinen vastuunjako	20
4.2	Kirjanpitäjän ilmoitusvelvollisuus	22
4.3	Kirjanpitäjän rikosoikeudellinen vastuu	23
4.4	Kirjanpitäjän aseman turvaaminen	24
4.5	Oikeustapaukset	25
4.5.1	Korkeimman oikeuden päätös väärän kuvan antamisesta tilinpäätöksessä	26
4.5.2	Helsingin hovioikeuden tuomio kirjanpitäjän laiminlyönnistä työssään.....	27
4.5.3	Pirkanmaan käräjäoikeuden tapaus kuittikaupasta.....	28
5	YHTEENVETO JA POHDINTAA.....	29
5.1	Haastattelujen yhteenveto	29
5.2	Oikeustapausten yhteenveto.....	30
5.3	Johtopäätökset	30
5.4	Pohdinta.....	31
	LÄHTEET	33
	LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	35

1 JOHDANTO

Kiinnostuimme tilitoimiston kirjanpitäjien osallisuudesta talousrikoksiin luettuamme artikkeleita ja uutisia aiheesta. Tilitoimisto kiinnostaa meitä tulevaisuuden työpaikkana ja tilitoimiston kirjanpitäjänä on hyvä tietää omista vastuistaan ja velvollisuuksistaan. Tämän vuoksi päädyimme syventymään Suomessa tapahtuviin talousrikoksiin tilitoimistokirjanpitäjän näkökulmasta. Työn toteutimme siis oman kiinnostuksen pohjalta ilman toimeksiantajaa.

Opinnäytetyön tarkoitus on perehtyä syvemmin tilitoimistossa työskentelevän kirjanpitäjän työssä kohtaamiin mahdollisiin riskeihin ja uhkiin, joihin hän voi törmätä asiakasyrityksen kirjanpidollisissa työtehtävissä. Erityisesti keskitymme tilanteisiin, joissa asiakasyrityksen toiminta on epäilyttävää tai jopa lainvastaista. Selvitämme, voidaanko kirjanpitäjä tuomita osallisena asiakasyrityksensä rikoksista ja mitä rikosoikeudellisia seuraamuksia tilitoimiston kirjanpitäjälle voi koitua kyseisistä tilanteista. Työllä etsimme vastauksia kirjanpitäjänä työskentelyn vastuuseen ja siihen, miten vastuu jaetaan eri osapuolten eli tilitoimiston, kirjanpitäjän ja asiakkaan kesken sekä mihin asti tilitoimistossa työskentelevän kirjanpitäjän vastuu ulottuu. Haemme vastauksia, miten kirjanpitäjänä voi puuttua havaitsemiinsa rikosepäilyihin ja mihin tällainen epäily velvoittaa kirjanpitäjän, sekä miten kirjanpitäjä voi suojata omaa asemaansa. Pohdimme työssä myös, onko kirjanpitäjällä tai tilitoimistolla ilmoitusvelvollisuutta rikosepäilyistä.

Perehdymme aiheeseen käyttäen apuna aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, artikkeleita ja lainsäädäntöä. Avaamme myös muutamia oikeustapauksia, joissa tilitoimisto on tuomittu osallisena asiakasyrityksen talousrikoksiin. Oikeustapauksista pyrimme saamaan selville, minkälaisia rikoksia on tapahtunut, ja mitkä ovat olleet rikoksen seuraamukset sekä mitkä seikat johtivat myös tilitoimiston tuomitsemiseen. Tutkimme aihetta lisäksi haastatteleamalla eri tilitoimistoissa työskenteleviä kirjanpitäjiä. Haastattelujen tavoitteena on selvittää, ovatko kirjanpitäjät kohdanneet työssään rikoksia tai edes epäilyjä niistä. Tavoitteena on myös saada selville, miten haastateltavat ovat epäselvissä tilanteissa toimineet ja onko tilanteista tullut seuraamuksia eri osapuolille. Meitä kiinnostaa myös, mitkä velvollisuudet ohjaavat kirjanpitäjää ja miten kirjanpitäjä voi ennaltaehkäistä ongelmatilanteita.

Tutkimuksessa käytämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonhankintamenetelmäksi valikoimme haastattelun, koska näin saamme syvällisempää tietoa sekä omakohtaisia kokemuksia tilitoimistossa työskenteleviltä kirjanpitäjiltä. Loimme haastattelurungon, jonka lähetimme etukäteen haastateltaville. (Liite 1) Haastatteluista saatua aineistoa puramme työssä käyttäen niin sanottua vetoketjumallia. Vetoketjumallilla tarkoitetaan teorian ja tutkimusaineiston esittämistä vuorotellen.

Kysyimme haastattelua viideltä eri kirjanpitäjältä eri tilitoimistoista ja lähetimme haastattelurungon kolmelle heistä. Heistä vain kaksi suostui haastatteluun. Kysytyistä kirjanpitäjistä kolme kieltäytyi haastattelusta vedoten heidän työkiireisiinsä. Haastattelujen otanta jäi tästä syystä vähäiseksi. Toinen haastattelu saatiin onnistumaan kasvotusten, jonka äänitimme ja litteroimme. Toinen haastateltavista halusi vastata kirjallisesti haastattelurungon kysymyksiin. Molemmilla kirjanpitäjillä työkoke-

mus tilitoimiston kirjanpitäjänä ei ole viittä vuotta pidempi. Haastateltavat on eroteltu opinnäyte-työssä heidän työkokemusvuosiensa mukaan. Toinen on ollut tilitoimistokirjanpitäjänä neljä ja toinen viisi vuotta.

Teoriapohjassa käymme aluksi läpi kirjanpitovelvollisuutta ja kirjanpidon yleisiä periaatteita. Paneudumme Suomessa esiintyviin eri talousrikostyypppeihin, joita avaamme myös tilastoiden valossa. Sen jälkeen syvennymme kirjanpitäjän vastuisiin ja velvollisuuksiin, jossa avaamme vastuunjakoa tilitoimiston ja asiakkaan välillä, kirjanpitäjän ilmoitusvelvollisuutta, kirjanpitäjän rikosoikeudellista vastuuta sekä lisäksi, kuinka kirjanpitäjä voi turvata asemaansa. Osion lopussa käymme läpi useampia oikeustapauksia, joissa tilitoimisto tai sen kirjanpitäjä on saanut myös tuomion osallisena asiakkaan talousrikoksista. Lopuksi kokoamme käsitellyt aiheet yhteen sekä pohdimme, mitä johtopäätöksiä haastattelujen ja hankitun tiedon pohjalta voidaan tehdä.

2 KIRJANPITO

Kirjanpidon tehtävä on tuottaa tietoa yritykselle itselleen ja sen ulkoisille sidosryhmille. Tuloslaskelma kertoo yrityksen tuloksen ja sen, kuinka kannattavaa yrityksen toiminta on. Omistajat haluavat tietää yrityksen jakokelpoisen voiton määrän ja tuloksen perusteella määräytyvät myös verot ja muut maksut viranomaisille. Tase kertoo yritykselle sen vakavaraisuudesta ja maksuvalmiudesta. Kirjanpito antaa yritykselle tietoa, jota voidaan hyödyntää operatiivisessa laskentatoimessa ja sen avulla tuottaa yrityksen toimintaa palvelevia laskelmia. Myös ulkoiset sidosryhmät ovat kiinnostuneet yrityksen taloudellisesta tilasta. Erityisesti yrityksen rahoittajat, tavarantoimittajat ja kilpailijat haluavat kirjanpidon tuottaman tiedon. Kirjanpidolla on myös erilläänpitotehtävä. Kirjanpito mahdollistaa yrityksen ja muiden talousyksiköiden tulojen, menojen ja rahojen pitämisen erillään. (Taloushallinto-liitto; Tomperi 2019, 11)

2.1 Kirjanpitovelvollisuus ja hyvä kirjanpitotapa

Kaikkien yritysten, jotka harjoittavat yritystoimintaa, suositellaan pitämään kirjanpitoa. Yrityksen koosta ja yritysmuodosta riippuu, ketkä laissa velvoitetaan siihen. Kirjanpitolain ensimmäisessä luvussa ja ensimmäisessä momentissa luetellaan oikeushenkilöitä, jotka ovat kirjanpitovelvollisia. Näitä ovat avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, yhdistys, säätiö ja muu yksityisoikeudellinen oikeushenkilö sekä näiden lisäksi uskonnonvapauslaissa tarkoitettu uskonnollinen yhdistys ja sen rekisteröity paikallisyhteisö. Näiden edellä mainittujen oikeushenkilöiden lisäksi kirjanpitovelvollisia ovat kirjanpitolain ensimmäisen luvun ja 1 a momentin mukaan luonnolliset henkilöt, jotka harjoittavat liike- ja ammattitoimintaa Suomessa, lukuun ottamatta kalastusta ja maatilataloutta harjoittavia. Myös liikkeen- ja ammattiharjoittajan toimintaa jatkava kuolinpesä ja konkurssipesä on kirjanpitovelvollinen. (Leppiniemi & Kykkänen 2019, 31-32; Kirjanpilolaki 1997/1336, 1:1-1a.)

Niiden kirjanpitovelvollisten, joiden edeltävän tilikauden luvuista on täyttynyt enintään yksi seuraavista: taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa tai palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä, on pidettävä kahdenkertaista kirjanpitoa. Ammatin- ja liikkeenharjoittaja ei ole velvollinen pitämään kahdenkertaista kirjanpitoa. Kahdenkertaisen kirjanpidon liiketapahtumat kirjataan vähintään kahdelle eri tilille, jotta hyvitys- ja veloituserkinnät ovat yhtä suuret eli kirjanpidossa liiketapahtumista on merkitty rahanlähde ja rahankäyttö. (Leppiniemi & Kykkänen 2019, 31-32; Kirjanpilolaki 1997/1336, 1:1-2.)

Kirjanpitolaissa hyvästä kirjanpitotavasta mainitaan vain, että kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpitotapaa. Hyvää kirjanpitotapaa tulee noudattaa laadittaessa juoksevaa kirjanpitoa, tilinpäätöstä ja toimintakertomusta. Hyvä kirjanpitotapa pohjautuu moniin eri lainsäännöksiin ja muihin ohjeistuksiin, joista keskeisimpinä ovat kirjanpitolautakunnan laatimat yleisohjeet, lausunnot ja muut kannanotot. Kirjanpidon yleiset periaatteet ovat myös keskeisessä roolissa noudattaessa ja vaaliessa hyvää kirjanpitotapaa. (Tomperi 2017, 7-8; Kirjanpilolaki 1997/1336, 1:3.)

2.2 Oikea ja riittävä kuva

Kirjanpidon täytyy antaa oikea ja riittävä kuva yrityksen tilikauden tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Oikean ja riittävän kuvan antamisessa sovelletaan olennaisuusperiaatetta, jonka mukaisesti tulee ottaa huomioon toiminnan laajuus ja laatu. Oikeasta ja riittävästä kuvasta on säädetty kirjanpitolain kolmannessa luvussa. Jos tuloslaskelma ja tase eivät vielä muodosta oikeaa ja riittävää kuvaa yrityksen tilanteesta, tulee liitetiedoissa antaa tarvittavat lisätiedot. (Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:2.)

Oikean ja riittävän kuvan antaminen on tärkeimpiä yleisperiaatteita kirjanpidossa, jonka perusteella kirjanpitorikoskin määritellään rikoslaisa. Kirjanpitovelvollinen, tämän edustaja, kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä tai se, jonka tehtäväksi kirjanpito on uskottu, syyllistyy kirjanpitorikokseen vaikeuttaessaan oikean ja riittävän kuvan saamista kirjanpitovelvollisen toiminnan taloudellisesta tuloksesta tai asemasta laiminlyömällä liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen, merkitsemällä kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taikka hävittämällä, kätkemällä tai vahingoittamalla kirjanpitoaineistoa. Tilintarkastajan tärkeimpiä tehtäviä on varmistaa, että tilinpäätös ja toimintakertomus antavat oikean ja riittävän kuvan. (Leppiniemi 2012, 24-26; Rikoslaki 1889/39, 30:9.)

Yleisperiaate oikeasta ja riittävästä kuvasta koskee kirjanpitovelvollisen tulosta ja taloudellista asemaa. Lähtökohtaisesti muiden talousyksiköiden tietoja ei tarvitse esittää, ellei sitä ole erikseen vaadittu. Esimerkiksi arvopaperimarkkinalaki kuitenkin määrää, että yhtiön omistajista on annettava tietoja. Oikean ja riittävän kuvan antamista voi rajoittaa myös liiallisen ja turhan tiedon ilmoittaminen toimintakertomuksessa ja liitetiedoissa. Silloin tarpeelliset tiedot hukkuvat turhien tietojen sekaan. Turhan tiedon antaminen on siten hyvän kirjanpitotavan vastaista. Siitä, mikä on tarpeellinen tieto ja mikä turha, ei ole kuitenkaan yksiselitteisiä ohjeita. Kirjanpitovelvollisen on ensisijaisesti itse tulkittava, mitkä ovat tarpeellisia tietoja oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. (Leppiniemi 2012, 24-26.)

2.3 Kirjanpidon yleiset periaatteet

Hyvään kirjanpitotapaan kuuluvat kirjanpidon yleiset periaatteet muodostavat ratkaisuperustan kysymyksissä, joihin ei löydy erillistä vastausta lainsäädännöstä tai kirjanpitolautakunnan ohjeistuksista. Osa kirjanpidon yleisistä periaatteista löytyy kirjanpitolain kolmannesta luvusta toisesta ja kolmannesta pykälästä. Kirjanpidon yleisiin periaatteisiin kuuluvat kaikki kirjanpitoa koskevat käytännöt, säännöt ja menettelytavat, jotka sillä hetkellä ja sillä alueella ovat yleisesti hyväksytyjä. (Tomperi 2017, 9; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:2-3.)

Olennaisuus on yksi keskeisimmistä yleisperiaatteista. Se on yhteydessä oikean ja riittävän kuvan käsitteeseen. Tilinpäätöksessä tieto on olennainen, kun sen kertomatta jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti katsoa vaikuttavan päätöksiin, joita tilinpäätöksen pohjalta tehdään. Seikka voi yksittäisenä olla epäolennainen, mutta olennaisuutta arvioitaessa tulee miettiä kokonaisuutta, jos samanlaisia seikkoja on useampia. Olennaisuusperiaate mahdollistaa sen, että merkitykseltään pienissä asioissa voidaan poiketa kirjanpitolaissa säädetystä oikeasta käsittelytavasta, jos tilinpäätöstä koskeva seikka ei ole olennainen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. Kuitenkin kaikki

kirjanpitovelvollisen liiketapahtumat ja muut taloudelliseen tulokseen ja asemaan liittyvät tiedot tulee aina merkitä kirjanpitoon riippumatta olennaisuudesta. (Tomperi 2017, 9-10; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:2 a.)

Jatkuvuuden periaate tarkoittaa oletusta, että yrityksen toiminta jatkuu tulevaisuudessa. Tilinpäätöstä tehdessä tulee pohtia, onko yrityksellä toimintaedellytyksiä jatkaa vähintään seuraavan tilikauden ajan. Jos toiminnan voidaan olettaa jatkuvan tulevaisuudessa, tilinpäätöstä tehdessä voidaan soveltaa jatkuvuusperiaatetta. Jatkuvuusperiaatteen mukaan varallisuuserät arvostetaan taseeseen siten, että ne tulevat tuottamaan tuloa osana normaalia yrityksen liiketoimintaa. Tase-eriä ei arvosteta niiden realisointiarvoon. Toiminnan jatkuvuuden arviointi on yksi tärkeimpiä asioita tilinpäätöksen kannalta. (Kampman 2020, 28-30; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Johdonmukaisuuden periaate tarkoittaa tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden ja -menetelmien johdonmukaista soveltamista siten, että ne ovat mahdollisimman yhteneväisiä tilikaudesta toiseen. Joissakin kirjanpitoratkaisuissa on enemmän kuin yksi sallittu menettelytapa. Kun kirjanpitoratkaisussa käytettävä menettelytapa on päätetty, on sitä noudatettava tilikaudesta toiseen. (Tomperi 2017, 10; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Sisältöpainotteisuus eli asia ennen muotoa -periaate tarkoittaa, että tilinpäätöstä ja toimintaker- tomusta laadittaessa täytyy kiinnittää huomiota liiketapahtuman tosiasialiseen sisältöön eikä vain sen oikeudelliseen muotoon. Jos sisällön ja muodon välillä on ristiriita, sisältö määrää kirjanpitorat- kaisun. Pääsääntöisesti liiketapahtumat merkitään kirjanpitoon oikeudellisen muotonsa mukaisesti. Sisältöpainotteisuuden periaatteen nojalla siitä tulee kuitenkin poiketa, jos oikeudellinen muoto ei vastaa tosiasioita. Esimerkiksi säätiö tai yhdistys ei pääse konsernitilinpäätöksen vaatimuksesta har- joittamalla liiketoimintaa tytäryrityksen nimissä, jos säätiö tai yhdistys tosiasiallisesti osallistuu liike- toiminnan riskien kantamiseen. (Leppiniemi 2010; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Varovaisuuden periaatetta tulee noudattaa riippumatta tilikauden tuloksesta. Varovaisuus edellyttää, että tilinpäätöksessä otetaan huomioon vain sillä tilikaudella toteutuneet voitot, velkojen ar- vojen lisäykset, vastaavien poistot ja arvonalennukset ja myös aikaisempien tai kuluneen tilikauden ennakoitavissa olevat vastuut ja mahdolliset menetykset. Nämä tulee ottaa huomioon, vaikka ne tulisivat tietoon tilinpäätöspäivän jälkeen. (Tomperi 2017, 11; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Tasejatkuvuuden periaatteella tarkoitetaan, että edellisen tilikauden päättävä tase tulee vastata seuraavan tilikauden aloittavaa tasetta. Jos nämä eivät täsmää, tulee tehdä kirjaus taseeseen eikä tuloslaskelmaan, että kirjaus ei vaikuta tuloslaskelmaan ja sitä kautta tilikauden tulokseen. (Tomperi 2017, 11; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Suoriteperusteisuus edellyttää, että tilinpäätöksessä on otettu huomioon tilikaudelle kuuluvat tuo- tot ja kulut riippumatta näiden maksujen suorituspäivistä. Tilinpäätöstä tehtäessä, muutoin kuin suoriteperusteisesti tehdyt kirjaukset on yleensä oikaistava ja täydennettävä. (Tomperi 2017, 11; Kirjan- pitolaki 1997/1336, 3:3.)

Erillisarvostuksen periaate velvoittaa, että jokainen hyödyke ja muut tase-eriin merkittävät erät erillisarvostetaan eli tilinpäätöstä laatiessa vaihto-omaisuus inventoidaan ja jokainen hyödyke arvostetaan yksilökohtaisesti, ei kokonaisuutena. (Tomperi 2017, 11; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Netottamiskielto edellyttää, että kaikki taseessa vastaaviin ja vastattaviin kuuluvat erät ja tuloslaskelmassa tuotot ja kulut esitetään täydessä määrässä vähentämättä niitä toisistaan, ellei se ole välttämätöntä oikean ja riittävän kuvan saamiseksi. (Tomperi 2017, 11; Kirjanpitolaki 1997/1336, 3:3.)

Muita periaatteita, jotka vaikuttavat kirjanpitokäytäntöön, ovat realisointiperiaate, meno tulon kohdalle -periaate, luotettavuus ja täydellisyys. **Realisointiperiaate** edellyttää, että kirjanpitoon kirjataan ainoastaan realisoituneet eli toteutuneet tulot ja menot. Tämän periaatteen mukaan tulo realisoituu vasta, kun esimerkiksi tuote luovutetaan asiakkaalle. (Tomperi 2017, 12.)

Meno tulon kohdalle -periaate tarkoittaa, että tulot ja menot, jotka riippuvat toisistaan, on kirjattava samalle tuloslaskelmalle. Tilikaudelle kuuluvista tuloista vähennetään menot, jotka ovat muodostuneet tilikauden tulojen saamisesta. Menot, joita vastaavat tulot saadaan myöhemmin, aktivoidaan taseeseen ja vähennetään myöhempinä tilikausina. (Tomperi 2017, 12.)

Luotettavuuden periaatteen noudattamisella pyritään siihen, että tilinpäätös ei johda harhaan sekä periaatetta noudatettaessa minimoidaan tilinpäätösinformaation virheet ja puutteet. Luotettavuus edellyttää, että arvioinnit on suoritettu huolellisesti ja puolueettomasti. Tilinpäätöksen luotettavuus varmistetaan liitetiedoilla. **Täydellisyyden periaatteella** tarkoitetaan sitä, että kirjanpitoon ja tilinpäätökseen on sisällytetty kaikki kirjanpitovelvolliselle kuuluvat liiketapahtumat sekä omaisuus ja velat. (Tomperi 2017, 12.)

3 TALOUSRIKOKSET

Talousrikoksilla tarkoitetaan laillisen liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvaa rikosta, jonka tarkoituksena on taloudellisen edun tavoittelu. (Verohallinto, 2020.)

”Mää en ees tiedä mikä luokitellaan mihinki, mutta en oo siis mitään isompaa nähny, että semmosta on, mitä niinku selkeesti huomaa, että on ihmisten omia henkilökohtaisia kuluja ja ne laittaa ne firman piikkiin”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Talousrikoksen voi tehdä myös laiminlyömyllä esimerkiksi taloudellisia velvoitteita tai velvoitteita, joista on säädetty laissa. Talousrikos, jonka on tehnyt korkeassa asemassa oleva henkilö työnsä yhteydessä, kutsutaan valkokaulusrikokseksi. (Sisäministeriö, 2020.)

”Ja sit jotain hotelleja ja lentoja, ni missä on vaikka vaimo mukana sillee että siellä sen vaimon nimi siellä papereissa ja se ei oo töissä siel yrityksessä eikä niinku mitenkää liity siihen tai voi liittyä siihen työmatkaa, ni eihän firman kuulu tollasia korvata”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Talousrikokset ovat lajiteltu ja ryhmitelty sen tekotavan ja -tyypin mukaan. Näitä rikoksia on useampia eri tyyppisiä. (Hakamo, Terhi., Jauhiainen, Kirsi., Alvesalo, Anne ja Virta, Erja. 2009). Yleisimpinä Suomessa ovat verorikokset. Näiden lisäksi talousrikoksia ovat kirjanpito-, arvopaperimarkkina- tai velallisen rikokset sekä osa virka- ja ympäristör rikoksista. (Sisäministeriö, 2020.)

3.1 Kirjanpitorikos

Talousrikoksista kirjanpitorikokset ovat tyypillisimpiä. Manipuloitua kirjanpitoa voidaan käyttää laitto-man taloudellisen hyödyn apuvälineenä. Kirjanpitorikosten avulla voidaan peittää muita talousrikoksia. Kirjanpitorikoksesta voidaan tuomita tekijänä kirjanpitovelvollisen itsensä lisäksi tämän edustaja, kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä ja se, jonka tehtäväksi kirjanpito on toimeksiannolla annettu. Tilitoimiston kirjanpitäjäkin voidaan siis tuomita vastuuseen asiakkaana olevan kirjanpitovelvollisen kirjanpitorikoksista. (Tuokko 2017; Vento 2005, 25-29; Rikoslaki 1889/39 30:9.)

Kirjanpitorikokset ovat talousrikollisuudessa keskeisimmässä asemassa, sillä kirjanpitorikokset liittyvät usein muihin talousrikoksiin, kuten esimerkiksi verorikoksiin ja velallisen rikoksiin. Näin ollen kirjanpitovelvollisuudella on tärkeä merkitys talousrikosten ennaltaehkäisyssä ja sen merkitys ja olenaisuus kasvavat jatkuvasti. (Lahti & Koponen 2007, 55-56.)

Kirjanpitorikokseen voi syyllistyä kirjanpitovelvollinen tai sen edustaja. Myös kirjanpitovelvollisessa oikeushenkilössä (osakeyhtiöt, avoin- ja kommandiittiyhtiöt, osuuskunnat, yhdistykset ja säätiöt) määräysvaltaa käyttävä taho tai henkilö, jolle kirjanpito on toimeksiannolla annettu, voivat syyllistyä kirjanpitorikokseen. (Vento 2005, 25-29; Rikoslaki 1889/39 30:9.)

Kirjanpitorikokset ovat luokiteltu sen vakavuuden ja tunnusmerkistökäytännön mukaan kirjanpitorikokseen, törkeään kirjanpitorikokseen ja tuottamukselliseen kirjanpitorikokseen. Kirjanpitorikoksessa minkä tahansa tunnusmerkistön lisäksi tulee todeta, että tunnusmerkistöt täyttävä toiminta on myös

vaikkeuttanut oikean ja riittävän kuvan saamista toiminnan taloudellisesta asemasta tai sen tuloksesta. Näitä tunnusmerkistötekijöitä ovat laiminlyönnit liiketapahtumien kirjaamisessa, tilinpäätöksessä kirjanpitolainsäädännön mukaisten velvollisuuksien laiminlyönnit, väärien tai harhaanjohtavien tietojen merkitseminen kirjanpitoon tai kirjanpitoaineiston hävittäminen, kätkeminen tai vahingoittaminen. (Vento 2005, 25-29; Rikoslaki 1889/39 30:9-10.)

Törkeässä kirjanpitorikoksessa on kolme tunnusmerkistötekijää: laiminlyödään kokonaan tai olennaisilta osin liiketapahtumien kirjaaminen tai tilinpäätöksen laatiminen, vääriä ja harhaanjohtavia tietoja on erityisen paljon, ja niihin liittyvät summat ovat isoja tai niiden tiedot perustuvat vääriin tosittesiin tai kirjanpito hävitetään, kätketään tai vahingoitetaan olennaisilta osin tai kokonaan. Näiden kolmen tekijän lisäksi teko täytyy todeta kokonaisuutena törkeäksi. (Vento 2005, 25-29; Rikoslaki 1889/39 30:9.)

Tuottamuksellisella kirjanpitorikoksella tarkoitetaan rikosta, joka on seuraamusta törkeästä huolimattomuudesta liiketapahtumien kirjaamisessa tai tilinpäätöksen laatimisessa tai kirjanpitoaineiston hävittämisessä, hukkaamisessa tai vahingoittamisessa. Näiden lisäksi toiminnan pitää olennaisesti vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista toiminnan taloudellisesta asemasta tai tuloksesta. (Vento 2005, 25-29; Rikoslaki 1889/39 30:10.)

3.2 Velallisen rikos

Velallisen rikoksista on säädetty rikoslain 39. luvussa. Säädösten tarkoituksena on pitää huolta siitä, että velallinen toimii oikein kriisitilanteessa ja velkojat saavat omansa takaisin. Kyseessä on velallisen rikos, kun velallinen loukkaa menettelyllään velkojensa etuja ja oikeuksia. Velallisen rikokseen liittyy usein velallisen taloudellinen ahdinko. Velallinen voidaan tuomita rikoslain 39. luvun mukaan velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen epärehellisyydestä, velallisen petoksesta, törkeästä velallisen petoksesta, velallisen vilpillisyydestä, velallisrikkomuksesta ja velkojansuosinnasta. (Finsta; Rikoslaki 1889/39 39:1-6.)

Velallisen epärehellisyydestä voidaan tuomita rikoslain 39. luvun ensimmäisen pykälän mukaan, kun velallinen hävittää omaisuuttaan, ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, siirtää omaisuuttaan ulkomaille velkojien ulottumattomiin tai lisää perusteettomasti velvoitteitaan. Sen lisäksi velallisen tulee näillä keinoilla aiheuttaa oman maksukyvyttömyytensä tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään. Velallisen toimia arvioitaessa olennaista on, olivatko velallisen toimet tekohetkellä liiketoiminnallisesti perusteltuja. Velallisen epärehellisyydestä voidaan tuomita sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä velallisen epärehellisyydestä voidaan tuomita, jos velallisen epärehellisyydellä on tavoiteltu huomattavaa hyötyä, aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille, tai rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Törkeästä velallisen epärehellisyydestä voidaan tuomita neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta. (Finsta; Rikoslaki 1889/39 39:1.)

Velallisen petoksesta on säädetty rikoslain 39. luvun toisessa pykälässä. Velallisen petoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun velallinen salaa omaisuuttaan, ilmoittaa kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen, antaa harhaanjohtavan tai väärän tiedon velkojille merkityksellisessä asiassa tai jättää ilmoittamatta velan konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely-, tai

saneerausmenettelyssä saadakseen oikeudetonta taloudellista hyötyä. Yksi yleisimmistä velallisen petoksista on se, että maksukyvyttömyysmenettelyssä salataan jokin yksittäinen omaisuusera. Rangaistus velallisen petoksesta voi olla sakoista kahteen vuoteen vankeutta. Velallisen petos voidaan lukea törkeäksi, kun velallisen petoksessa on tavoiteltu huomattavaa hyötyä ja lisäksi velallisen petos on kokonaisuutta katsottaessa törkeä. Erityispiirteenä velallisen petos katsotaan myös törkeäksi, jos velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi. Törkeästä velallisen petoksesta voidaan tuomita neljästä kuukaudesta neljään vuotta vankeutta. (Finsta; Rikoslaki 1889/39 39:2-3.)

Jos ei voida osoittaa, että velallinen on toimissaan pyrkinyt hyötymään taloudellisesti, velallista ei voida tuomita velallisen petoksesta. Jos kuitenkin muut velallisen petoksen tunnusmerkit täyttyvät, velallinen voidaan tuomita velallisen vilpillisyydestä. Velallisen vilpillisyydestä on säädetty rikoslain 39. luvun neljännessä pykälässä. Pykälän mukaan velallinen on voinut toimia tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Velallisen vilpillisyydestä voidaan tuomita sakkoa tai maksimissaan vuosi vankeutta. Velallisen rikkomus on velallisen petoksen ja velallisen vilpillisyyden lievä tekemuoto. Velallisen rikkomuksesta voidaan tuomita, jos velallisen antamat harhaanjohtavat tiedot ovat velkojien näkökulmasta merkitykseltään vähäisiä. Velallisen rikkomuksesta on säädetty rikoslain 39. luvun viidennessä pykälässä. Velallisen rikkomuksesta voidaan tuomita sakkoja. (Finsta; Rikoslaki 1889/39 39:4-5.)

Viimeisestä velallisen rikoksesta, velkojien suosinnasta, on säädetty rikoslain 39. luvun kuudennessa pykälässä. Velkojien suosinnasta voidaan tuomita velallinen, joka tietää, ettei pysty täyttämään kaikkia maksuvelvoitteitaan ja silloin suosii jotakin tiettyä velkojaa muiden kustannuksella. Rikoslain mukaan velkojan suosinnasta voidaan tuomita, jos velallinen suosii tiettyä velkojaa maksamalla velan ennen aikaisesti olosuhteissa, joissa maksu ei ole tavanomainen tai velallinen antaa velkojalle vakuuden, josta ei ole sovittu velkasuhteen syntyessä. Näiden lisäksi velkojan suosinnasta voidaan tuomita, jos velallinen käyttää velan suorittamiseen epätavallista maksuvälinettä olosuhteissa, joita ei voida pitää tavanomaisina tai velallinen ryhtyy muihin tietyn velkojan asemaa parantaviin järjestelyihin. Velkojien suosinnasta voidaan tuomita sakkoja tai vankeutta enintään kaksi vuotta. (Finsta; Rikoslaki 1889/39 39:6.)

3.3 Rahanpesu

Rahanpesu on teko, jossa laittomalla toiminnalla hankittua omaisuutta tai hyötyä siirretään lailliseen talousjärjestelmään ja laittomasta toiminnasta hankitun omaisuuden alkuperä pyritään peittämään. Rahanpesusta on säädetty rikoslain 32. luvussa. Säännösten tarkoitus on estää rikosentekijöitä hyötymästä saamastaan omaisuudesta ja pitää erillään laittomasti saadut varat laillisesta talousjärjestelmästä. Rahanpesurikos vaatii siis aina esirikoksen eli sen, että varallisuutta on hankittu rikollisin keinoin. Yritysten väärinkäytöksistä rahanpesu on yksi vakavimmista tekemuodoista. (Sihvonen & Uusi-Hautamaa 2019, 52-54; Rikoslaki 1889/39 32:6.)

Yritykset voivat joutua rahanpesun kanssa tekemisiin ainakin kahdella eri tavalla. Lain nojalla veloitettujen yritysten täytyy tunnistaa asiakkaansa, joiden kanssa he tekevät yhteistyötä. Tunnistamisessa on tärkeää erottaa tosiasialliset edunsaajat, henkilöt, joiden lukuun asiakas toimii valtu

utuksen nojalla ja omistussuhteet. Yrityksien tulee myös selvittää, ovatko tosiasialliset edunsaajat poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä (PEP-henkilöt). Yritykset ovat velvollisia ilmoittamaan viranomaisille, jos he epäilevät asiakkaidensa varojen alkuperää. Ilmoitusvelvollisuudesta on säädetty rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa. Yritykset voivat joutua tekemisiin rahanpesun kanssa myös silloin, jos yrityksen sisällä epäillään rahanpesua. (Sihvonen & Uusi-Hautamaa 2019, 53-54; Rahanpesulaki 2017/444 3:2.)

”Epäilyjä on tullut rahanpesuun liittyen, suuria summia ulkomailta, mutta tapahtumat on selvitetty ja kyseessä ei kuitenkaan ole ollut rahanpesua.”

– kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

Tahallisen rahanpesun olennaisia tunnusmerkkejä ovat: rahanpesun kohteena on rikoksella hankittu omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty; rahanpesijällä on sellaiseen omaisuuteen ryhtyessään sen laittoman alkuperän peittämis- tai häivytystarkoitus; sekä rahanpesijä on tietoinen omaisuuden tai hyödyn laittomasta alkuperästä. (Sihvonen & Uusi-Hautamaa 2019, 54.)

3.4 Veropetokset

Veropetoksesta voi rikoslain 29. luvun mukaan määrätä korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistus. Veropetoksesta voi rankaista, jos henkilö toiminnallaan pyrkii aiheuttamaan tai aiheuttaa muutoksia verojen määrään, minkä johdosta veroja ei tarvitse maksaa ollenkaan, ne ovat matalammat kuin oikeasti kuuluisi tai henkilö saa toimintansa ansiosta verot takaisinmaksuna. Henkilö voi saada rangaistuksen, jos hän antaa verotusta varten väärän tiedon viranomaisille, salaa tietoa verotusta varten annetussa ilmoituksessa, laiminlyö verotusta varten säädetyn velvollisuuden tai muuten peitollisesti aiheuttaa verojen suuruuteen. (Rikoslaki 1889/39 29:1-4.)

Veropetos on rikoslaissa määritelty kolmeen eri luokkaan sen vakavuuden mukaan. Verorikkomuksesta voidaan tuomita, jos ennakonpidätys, lähdevero tai varainsiirtovero, tilittävä arvonlisävero, työnantajan sosiaaliturvamaksu, liikevaihtovero tai vastaavat vakuutusmaksuista suoritettavat verot jätetään maksamatta hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä. Lievästä veropetoksesta tuomitaan, jos tavoitellun taloudellisen määrän tai siihen liittyvät seikat katsotaan olevan kokonaisuutena vähäiset. Törkeästä veropetoksesta puhuttaessa taloudelliset hyödyt ovat suuria ja rikos on tehty todella suunnitelmallisesti ja se on kokonaisuudessaan törkeä. (Rikoslaki 1889/39 29:1-4.)

3.5 Arvopaperimarkkinarikokset

Arvopaperimarkkinoilla tarkoitetaan arvopapereilla käytävää kauppaa, minkä mahdollistavat ja kaupan välittäjinä toimivat muun muassa pankit, sijoituspalveluyritykset (esimerkiksi Springvest) ja markkinainfrastruktuuripalveluiden tarjoajat eli pörssit ja muut markkinapaikat. Arvopaperimarkkinat ovat jakautuneet kolmeen eri markkina-alueisiin. Niitä ovat rahamarkkinat, johdannaismarkkinat ja pääomamarkkinat. (Finanssiala 2019.)

Rikoslaissa arvopaperimarkkinoilla tapahtuvista väärinkäytöksistä rangaistavia ovat sisäpiirintiedon väärinkäyttö, törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö, sisäpiirintiedon ilmaiseminen, markkinoiden manipulointi, törkeä markkinoiden manipulointi ja arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos. (Rikoslaki 1889/39 51:1-5.)

Sisäpiirintiedon väärinkäytös on rangaistavaa, jos henkilö käyttää rahoitusvälineeseen eli esimerkiksi arvopaperiin liittyvää sisäpiirintietoa hyväksi luovuttamalla tai hankkimalla rahoitusvälineen itselleen tai toisen nimiin tai peruuttaa tai muuttaa rahoitusvälinettä koskevaa toimeksiantoa. Tästä henkilö voidaan tuomita korkeintaan kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Sisäpiirintiedon väärinkäytös muuttuu törkeäksi, jos teko on tahallinen ja siinä tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai henkilökohtaista etua tai tekijä käyttää hyväkseen asemaansa esimerkiksi sijoituspalvelun tarjoajana tai rikos tehdään todella suunnitelmallisesti. Törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöksestä rangaistuksena on vähintään neljä kuukautta ja korkeintaan neljä vuotta vankeutta. Törkeässä sisäpiirintiedon väärinkäytössä jo yritys on rangaistava. (Rikoslaki 1889/39 51:1-2.)

Sisäpiirintiedon ilmaisemisella tarkoitetaan rikoslain mukaan sitä, että henkilö ilman oikeuttaan välittää, luovuttaa tai ilmaisee sisäpiirintiedon tai neuvoo toista rahoitusvälineen hankinnassa tai luovutuksessa tai antaa neuvoja rahoitusvälinettä koskevassa toimeksiannon peruuttamisessa tai muuttamisessa. Tästä voidaan tuomita korkeintaan kahdeksi vuodeksi vankeuteen. (Rikoslaki 1889/39 51:2a.)

Myös markkinoiden manipulointi on rangaistava teko. Tuomiona voi olla korkeintaan kaksi vuotta vankeutta. Markkinoiden manipuloinnilla tarkoitetaan tekoja, joilla pyritään vaikuttamaan markkinoihin joko tekemällä toimija, jotka johtavat harhaan tai antavat väärää kuvaa. Tekojen tarkoituksena voi olla taloudellisen hyödyn saaminen itselle tai toiselle. (Rikoslaki 1889/39 51:3.)

Markkinoiden manipulointi on törkeää, jos toimilla aiheutetaan laajamittaista taloudellista vahinkoa tai jos rikos alentaa luottamusta arvopaperimarkkinoiden toimintaa kohtaan. Törkeästä markkinoiden manipuloinnista voidaan tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja korkeintaan neljäksi vuodeksi. (Rikoslaki 1889/39 51:4.)

Rikoslain 51 luvun ja viidennessä pykälässä on määritelty myös tiedottamisrikoksesta, joka koskee arvopaperimarkkinoita. Arvopaperimarkkinoita koskevassa tiedottamisrikoksesta voidaan tuomita korkeintaan kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Tiedottamisrikoksella tarkoitetaan tahallisesta tai törkeästä huolimattomuudesta johtuvaa tiedon vääristämistä tai harhaanjohtavien tietojen antamista liittyen rahoitusvälineeseen sen markkinoinnissa tai vaihdannassa elinkeinotoiminnassa. Tiedottamisrikoksesta voidaan myös rangaista, jos laiminlyö ilmoitusvelvollisuutta, joka on laissa määrätty, arvopaperiin liittyen. (Rikoslaki 1889/39 51:4.)

3.6 Virkarikokset

Rikoslain 40. luvun mukaan virkarikoksiksi luetaan lahjuksen ottaminen, lahjusrikkomus, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja virkavelvollisuuden rikkominen. Virkamiehen lisäksi lakia sovelletaan myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja julkista valtaa käyttävään henkilöön. (Rikoslaki 1889/39 40:1-10.)

Rikoslaisissa on useita lahjontarikoksia koskevia säädöksiä. Lahjomisesta elinkeinotoiminnassa on säädetty 30. luvussa. 16. luvun viranomaisia vastaan tehdyissä rikoksissa on säädetty lahjuksen antamisesta virkamiehelle ja kansanedustajalle. Lahjonta on yksi korruption muodoista. Lahjonnalla tarkoitetaan tilannetta, jossa vastuussa olevalle henkilölle annetaan lahja, rahaa tai palvelus ja yritetään

siten vaikuttaa hänen päätöksiinsä. Lahjuksen antaminen ja vastaanottaminen ovat molemmat rangaistavia tekoja. Lahjuksen antamisessa rangaistavia tekoja ovat lahjuksen lupaaminen, tarjoaminen ja antaminen. Lahjuksen vastaanottamisessa rangaistavaa on lahjuksen pyytäminen, aloitteen tekeminen lahjuksen saamiseksi ja lahjuksen vastaanottaminen ja hyväksyminen. Tarkkaa rajaa hyväksytylle ja kielletylle lahjalle ei ole erikseen säädetty. Vähäarvoisenkin lahja voi vaarantaa uskoa puoleettomuuteen. (Laurio 2020, 5-8; Rikoslaki 1889/39 16:13, 30:7.)

Virkasalaisuuden rikkomisesta voidaan antaa tuomio, jos virkamies paljastaa asiakirjan tai tiedon, joka on lain mukaan salassa pidettävä tai, jota ei lain mukaan saa ilmaista taikka, jos virkamies käyttää omaksi tai toisen hyödyksi kyseisiä tietoja tai asiakirjoja. Rangaistusasteikko virkasalaisuuden rikkomisesta on sakoista kahteen vuotta vankeutta. Jos rikos osoittaa, että virkamies on sopimaton virkaansa, hänet voidaan lisäksi tuomita viralta pantavaksi. (Rikoslaki 1889/39 40:5.)

Rikoslain mukaan virka-aseman väärinkäyttöön syyllistyy henkilö, joka rikkoo virkavelvollisuutensa osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään julkista valtaa muissa virkatehtävissään taikka käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassa olevaan henkilöön nähden, tarkoituksenaan hankkia itselleen tai toiselle hyötyä tai tuottaakseen toiselle haittaa tai vahinkoa. Virka-aseman väärinkäytön rangaistusasteikko on sama kuin virkasalaisuuden rikkomisesta saatava rangaistusasteikko. Virkamies voidaan tuomita virkavelvollisuuden rikkomisesta, jos hän muilla kuin edellä mainituilla tavoilla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. (Rikoslaki 1889/39 40:7.)

3.7 Tilastoja talousrikoksista

Vaikka kokonaisrikollisuus on ollut laskussa viime vuosina, vuonna 2020 talousrikosten lukumäärä kasvoi 15 % edellisestä vuodesta. Vuonna 2019 talousrikosilmoitusten lukumäärä taas nousi 14 % vuodesta 2018. Vuonna 2020 poliisi kirjasi uusiin talousrikoksiin liittyen 2 251 rikosasiaa. Sitä edellisenä vuonna poliisille tuli tutkintaan yhteensä 1 963 talousrikosilmoitusta. Vuoden 2020 rikosilmoitusten kasvua voidaan selittää osittain valtakunnallisilla rikoskokonaisuuksilla, joihin liittyy useita kymmeniä rikosasioita. Tilastoissa ei kuitenkaan näy kaikki poliisien kirjaamat talousrikosasiat johdettujen tilastojen poimintaperiaatteesta. Koronapandemialla ei ole havaittu olevan vaikutusta talousrikollisuuteen lukuun ottamatta yksittäisiä tapauksia. (Verohallinto 2020; Verohallinto 2021.)

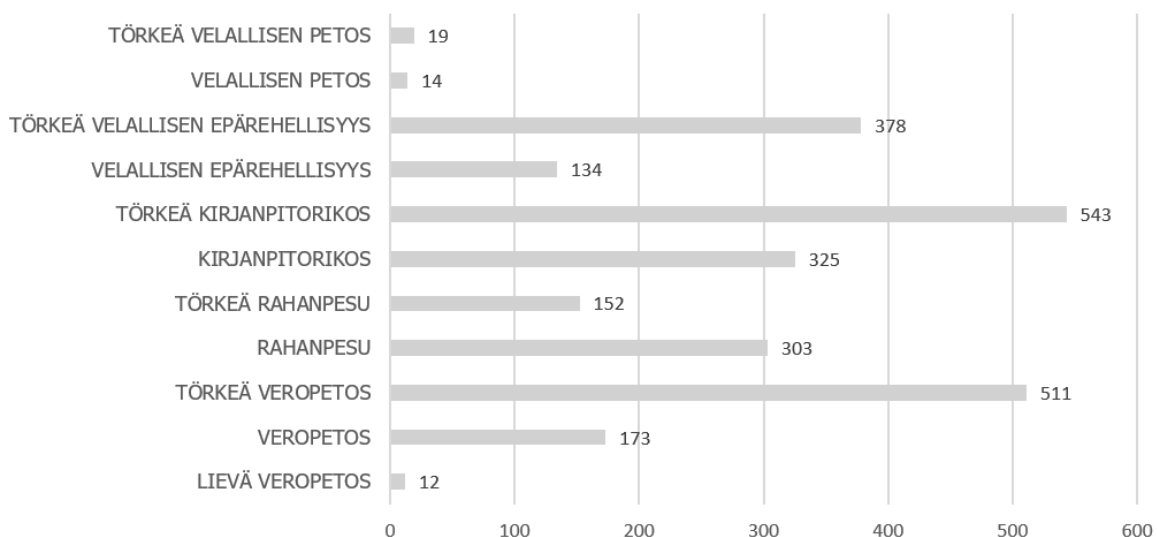
Vuonna 2020 kasvoivat törkeät veropetokset, törkeät kirjanpitorikokset, petokset ja erilaiset lahjontarikokset ja liiketoimintakiellon rikkomiset. Vuonna 2019 lisääntyivät erityisesti vero-, velallisen epärehellisyys, ja kirjanpitorikosten törkeät tekemuodot verrattuna edellisiin vuosiin. Viime vuoden lopussa avoimia rikosasioita oli 3 202, joka on 15 % enemmän kuin vuoden 2019 lopussa. Vuoden 2019 lopulla tutkinnassa oli yhteensä 2 795 talousrikosasiaa. Vaikka talousrikosasiat lisääntyivät ja avoimien rikosasioiden määrä on jatkanut kasvua, vuonna 2019 rikosasioita saatiin tutkittua yhdeksän prosenttia enemmän kuin vuonna 2018. (Verohallinto 2020; Verohallinto 2021.)

Rikoshyötyjä saatiin viime vuonna viimeisen viiden vuoden keskiarvoon verrattuna hieman enempi, mutta edelliseen vuoteen verrattuna vähempi. Poliisi kirjasi vuonna 2020 haltuunsa saamaa omaisuutta yhteensä 24,9 miljoonaa euroa. Vuonna 2019 talousrikosasioissa saatiin tekijöiltä pois rikoshyötyä yhteensä lähes 32 miljoonaa euroa. Vuonna 2019 rikoshyötyä saatiin pois tekijöiltä edellisvuotta enemmän. (Verohallinto 2020; Verohallinto 2021.)

Poliisin talousrikosluokitteluun kuuluu noin 100 erilaista rikosnimikettä. Poliisin tutkimista talousrikoksista noin puolet ovat kirjanpito-, vero-, ja velallisen rikoksia. Heidän tietoonsa tulleista talousrikoksista kirjanpitorikokset muodostavat noin 20 % ja verorikokset noin 16 %. Verorikoksista suurin osa tapahtuu yritystoiminnassa tai siihen rinnastettavassa toiminnassa. Vuonna 2019 verorikoksia kirjattiin noin 13 % enemmän ja törkeitä verorikoksia 12 % enemmän kuin vuonna 2018. Käräjäoikeudessa ratkaistujen talousrikosasioiden määrä on pysynyt samalla tasolla viime vuosiin verrattuna. (Verohallinto 2020.)

Poimimme alla olevaan kuvaan poliisin rikostilastoista vuoden 2020 yleisimpiä talousrikoksia. Ratkaistuista talousrikosasioista yleisin rikosnimike oli törkeä kirjanpitorikos. Niistä annettiin tuomioita 543 kappaletta. Tuomio törkeästä kirjanpitorikoksesta on usein yhteydessä muihin rikoksiin, kuten veropetokseen. Vuonna 2020, kuten alla oleva kuva näyttää, yleisimpiä talousrikoksia Suomessa olivat törkeä kirjanpitorikos, törkeä veropetos ja törkeä velallisen epärehellisyys. Törkeistä veropetoksista tuomioita annettiin 511 kappaletta. Yleisiä olivat myös törkeä velallisen epärehellisyys, kirjanpitorikos ja rahanpesu. Näistä kirjattiin tuomioita yhteensä noin 1000 kappaletta. (Kuva 1; Verohallinto 2020.)

Yleisimpiä talousrikoksia vuonna 2020

KUVA 1. Yleisimpiä talousrikoksia vuonna 2020 (Poliisi 2021.)

Kokosimme lisäksi opinnäytetyötä koskevista talousrikoksista kuvan poliisin rikostilastojen pohjalta vuosilta 2016–2021. Sen mukaan useimmissa talousrikostyypeissä ei ole suurta vaihtelua vuosien välillä. Velallisen epärehellisyys, veropetokset, rahanpesu ja törkeä kirjanpitorikos ovat yleistyneet jonkin verran. Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti. Vuonna 2020 niitä oli 218 kappaletta, kun taas edellisenä vuonna niitä oli vain kaksi kappaletta. (Kuva 2.)

Talousrikokset tyypeittäin 2017-2020 (kpl)

	2017	2018	2019	2020
LIEVÄ VEROPETOS	10	21	13	12
VEROPETOS	168	130	137	173
TÖRKEÄ VEROPETOS	651	442	469	511
RAHANPESU	270	211	210	303
TÖRKEÄ RAHANPESU	154	160	172	152
KIRJANPITORIKOS	299	333	331	325
TÖRKEÄ KIRJANPITORIKOS	479	440	502	543
VELALLISEN EPÄREHELLISYYS	92	167	143	134
TÖRKEÄ VELALLISEN EPÄREHELLISYYS	292	259	346	378
VELALLISEN PETOS	24	16	5	14
TÖRKEÄ VELALLISEN PETOS	30	17	15	19
VELKOJANSUOSINTA	19	27	39	18
LAHJOMINEN ELINKEINOTOIMINNASSA	3	0	5	5
TÖRKEÄ LAHJOMINEN ELINKEINOTOIMINNASSA	3	4	3	0
LAHJUksen OTTAMINEN ELINKEINOTOIMINNASSA	3	2	2	218
TÖRKEÄ LAHJUksen OTTAMINEN ELINKEINOTOIMINNASSA	4	6	2	0
TÖRKEÄ VIRKA-ASEMAN VÄÄRINKÄYTTÄMINEN	14	4	8	19
TUOTTAMUKSELLINEN VIRKASALAISUUDEN RIKKOMINEN	6	6	7	13
ARVOPAPERIMARKKINOITA KOSKEVA TIEDOTTAMISRIKOS	2	0	0	1
SISÄPIIRINTIEDON ILMAISEMINEN	0	0	0	3
SISÄPIIRINTIEDON VÄÄRINKÄYTTÖ	3	4	1	4
TÖRKEÄ SISÄPIIRINTIEDON VÄÄRINKÄYTTÖ	1	0	0	1

KUVA 2. Talousrikokset tyypeittäin 2017-2020 (Poliisi 2021.)

4 KIRJANPITÄJÄN VASTUUT JA VELVOLLISUUDET

Kirjanpitäjä on rikosoikeudellisesti ja taloudellisesti vastuussa tekemästään kirjanpidosta. Rikosoikeudellinen vastuu ei koske vain tahallisuutta. Huolimattomuus ja kirjanpitovelvollisen virheellinen opastaminen voivat myös johtaa tuomitsemiseen, jolloin kyseessä on tuottamuksellinen lainvastainen teko. Kun kirjanpitovelvollinen ohjaa kirjanpitonsa ulkoiselle tekijälle esimerkiksi tilitoimistolle, kirjanpitovelvollisuus jää hänelle itselleen, mutta toimeksiannon myötä myös kirjanpitäjälle jakautuu vastuuta. (Anunti 2020, 24-27.)

”On se myös meidän vastuulla pyytää, et jos me ei olla ikinä pyydetty niitä, eihän se asiakas välttämättä ymmärrä että sen pitäis toimittaa koska me ollaa kuitenkin se ammattilainen siinä”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Kirjanpitovelvollisella voi olla vähäiset tiedot taloushallinnon velvoitteista ja kirjanpitäjän tulee osata neuvoa kysyttäessä ja myös osata puuttua asioihin, kun kirjanpitovelvollinen on itse passiivinen. Kirjanpitäjän asiantuntijarooliin kuuluvat puuttumisvelvollisuus, tarkkailuvelvollisuus, selvitysvelvollisuus, pidättäytymisvelvollisuus ja irtaantumisvelvollisuus. Kyseiset velvollisuudet tuovat esille kirjanpitäjän omaa vastuuta ja henkilökohtaista harkintaa etenkin tilanteissa, joissa kirjanpitovelvollisen antamat tiedot ovat puutteellisia tai virheellisiä. Kirjanpitäjän tehtävä on opastaa kirjanpitovelvollista toimimaan lainmukaisesti. Hänellä on myös velvollisuus puuttua lainvastaiseen toimintaan vaatimalla lisäselvitystä. Rikosoikeudellinen vastuu koskettaa sekä valvontavelvollista tilitoimistoyrittäjää että hänen alaisinaan työskenteleviä kirjanpitäjiä. Kirjanpitäjän rikosoikeudellisen vastuun realisoitumisessa vaikuttaa hänen osallistumisensa kirjanpidon sisältöön ja kirjausten osalta tehtyihin ratkaisuihin. (Anunti 2020, 24-27.)

”Jos kirjanpitäjä epäilee lainvastaista toimintaa, hänellä on velvollisuus selvittää asiaa asiakkaan kanssa, kysellä tarkennuksia, perusteluita, tositteita epäselviin tai epäilyttäviin kirjanpidon tapahtumiin.”

-kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

4.1 Tilitoimiston ja asiakkaan välinen vastuunjako

Tilitoimisto ja asiakasyritys tekevät keskenään toimeksiantosopimuksen asiakassuhteen alussa. Toimeksiantosopimus tuo tilitoimistolle vastuita ja velvoitteita. Toimeksiantosopimuksen sisältö vaikuttaa vastuun jakautumiseen. Kun ulkopuolinen taho hoitaa yrityksen kirjanpitoa, rikosoikeudellinen vastuu jakautuu sen mukaan, miten työ on jaettu. Kirjanpitovelvollinen voi jäädä kokonaan rangaistusvastuun ulkopuolelle, jos hän vain toimittaa kirjanpitoaineiston tilitoimistolle eikä anna itse ohjeita sen tekemiseen. Tilitoimisto voi taas jäädä kokonaan rangaistusvastuun ulkopuolelle, jos tilitoimiston kirjanpitäjä tekee kirjanpidon täysin mekaanisesti asiakasyrityksen ohjeiden mukaan. Molemmat osapuolet ovat vastuussa, jos kirjanpito tehdään yhdessä. Riitatilanteessa vastuun kohdentamisessa oikealle taholle auttavat tilitoimiston tehdyn työn ja asiakkaalta saatujen ohjeistuksien dokumentointi. (Kokkonen 2001, 52-55.)

”Niillä on velvollisuus toimittaa ne tiedot meille ja jos ne ei toimita niitä ni se vastuu tavallaan poistuu meiltä, sitte jos ne on toimittanu ne meille asianmukaisesti niinku ollaan sovittu ja me ei olla tehty sitä, ni sit se on taas mejän vastuulla tai ollaan tehty väärin jotaki siihen liittyvää tai näin”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Taloushallintoliitto uudisti vuonna 2018 tilitoimistoalan yleiset sopimusehdot sekä mallin toimeksiannossopimuksesta. TAL2018 yleiset sopimusehdot voi halutessaan liittää oman sopimuksensa liitteeksi, jos sopimusehtoihin tehdään muutoksia, ne eivät enää ole Taloushallintoliiton yleiset sopimusehdot niihin sisältyvine oikeusvaikutuksineen. Uusi sopimuspaketti TAL2018 huomioi erityisesti tietojärjestelmien lisääntyneen merkityksen palvelujen tuottamisessa sekä EU:n uuden tietosuojaa-asetuksen vaatimukset. EU:n tietosuojaa-asetus määrää, että kun tilitoimisto käsittelee asiakkaansa henkilökisterien tietoja, siitä on tehtävä kirjallinen sopimus. Mallisopimus käsittää Sopimuksen henkilötietojen käsittelystä, palveluerittelyn, hintaliitteen ja Yleiset sopimusehdot TAL2018. (TAL2018; Taloushallintoliitto 2018.)

”Mä luulen et nää on varmaan aika pitkälti otettu sieltä. Mutta sitten tässä on varmaan vielä jotain omia lisäyksiä.”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

TAL 2018 sopimusehdoissa on määrätty muun muassa sopimuksen voimassaolosta, palveluiden keskeyttämisestä ja sopimuksen purkamisesta, osapuolten vastuista ja tietojärjestelmien käytöstä. Osapuolten vastuita käsittelevässä sopimusehdossa määrätään asiakkaalle kuuluvista vastuista, jotka eivät siirry tilitoimistolle toimeksiannon kautta. Sopimusehdon mukaan asiakas on vastuussa kirjanpidostaan, veroistaan, työnantajavelvoitteistaan ja rekisterinpitäjänä rekisterinpitäjän velvollisuuksistaan. Asiakas on vastuussa myös työaikakirjanpidosta, valvonta- ja viranomaisilmoitusten tekemisestä ja tarpeellisten lupien hankkimisesta. (TAL2018; Taloushallintoliitto 2018.)

”Mulla on ollu jotain semmosia, että asiakas ei oo rekisteröiny sen negatiivista omaa pääomaa prh:lle, mikä pitää aina rekisteröidä. Mä sanoin sille siitä yks vuosi ja se ei tehny sitä eikä vastannu siihen mitään ja seuraavana vuonna mä sitte laitoin sille uudesta ja tallensin kaikki edellisten vuosien ja tän vuoden kaikki sinne kansioon, että mä oon sanonu sille siitä et koska me ei pystytä tekee sitä niitten puolesta ja me ollaan kuitenkin tavallaan hoidettu se. Me kerrotaan se, että semmonen pitää tehdä ja sit se on vaa sen vastuulla sit siitä sen jälkeen et jos se ei sitä tee.”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Asiakas vastaa siitä, että tilitoimistolle toimitetut tiedot ja aineistot ovat ajantasaisia, riittäviä, oikeellisia ja, että ne kuuluvat kirjanpitoon. Tilitoimiston vastuulla on sopimusehdon mukaan ilmoittaa asiakkaalle saadussa aineistossa havaitsemistaan virheistä. Tilitoimistolla ei kuitenkaan ole velvoitetta tarkkailla asiakkaan toimittaman aineiston mahdollisia lasku- tai muita virheitä tai tarkastamaan muita asiakkaan antamia tietoja, ellei siitä ole toisin sovittu. Tilitoimisto vastaa sopimusehtojen määräämin rajoituksin virheestään palvelussaan ja laiminlyöntinsä takia asiakkaalle aiheutuneesta vahingosta. (TAL2018; Taloushallintoliitto 2018.)

”Asiakas on loppukädessä vastuussa kirjanpidostaan. Teemme kirjanpidon asiakkaan toimittaman aineiston perusteella, mutta tottakai yritämme kiinnittää huomiota siihen, onko toiminta lainvastaista ja annamme ohjeistusta asiakkaalle, miten kuuluisi tai kannattaisi toimia esim. jos jossain tapahtumassa on suuret veroriskit esim. verotarkastuksessa.”

-kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

4.2 Kirjanpitäjän ilmoitusvelvollisuus

”No ainakin velvollisuus varmaan kertoa esimiehelle, ja se voi siitä sit varmaan tehdä jonkun tavallaan ylemmäksi jonkun tutkintapyyntöön tai jonkun. Et ei mun sinänsä varmaan oo velvollisuus ilmottaa kellekään muulle kun esimiehelle. Et sit se jää niitten pohdittavaksi siellä johtoportaan, että tekeeks ne siitä jonkun et riippuu varmaan kuinka iso se on”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Tilanteet, joissa tilitoimiston kirjanpitäjällä olisi velvollisuus ilmoittaa asiakasyritystä koskevista rikos epäilyistään viranomaisille tai muille ulkopuolisille ovat harvinaisia. Laissa on kuitenkin muutamia tilanne, joista on säädetty ilmoitusvelvollisuus. Rikoslain 15. luvun 10. pykälässä on säännös erittäin törkeän rikoksen ilmoittamisesta jättämisestä. Kyseisen pykälän tarkoittamia tilanteita ei käytännössä tule esiin tilitoimiston kirjanpitäjän työssä. Pykälä velvoittaa ilmoittamaan viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa, jos tietää esimerkiksi joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen tai kidutuksen olevan hankkeilla. (Horsmanheimo 2014, 48-51; Rikoslaki 1889/39 15:10.)

”Tehdystä ilmoituksesta ei saa kertoa asiakkaalle tai muille ulkopuolisille tahoille ja myös ilmoituksen tekijän (kirjanpitäjän) henkilöllisyys pidetään salassa. Rahanpesun selvittelykeskus tutkii asian ilmoittamatta siitä asiakkaalle. ”

- kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

Poikkeus ilmoitusvelvollisuuteen on myös laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Laissa on lueteltu ammattiryhmät, joita ilmoitusvelvollisuus koskee. Lain ensimmäisen luvun toisessa pykälässä on mainittu liike- tai ammattitoimintana kirjanpitotehtäviä toimeksiannosta hoitavat ja pääasiallisena liike- tai ammattitoimintana suoraan tai välillisesti veroneuvontapalveluita tai verotukseen liittyvää tukea tarjoavat. Tilitoimiston kirjanpitäjällä on velvollisuus ilmoittaa rahanpesuun liittyvistä epäilyistään, kun edellytykset ilmoituksen tekemiselle täyttyvät. (Horsmanheimo 2014, 48-51; Rahanpesulaki 444/2017 1:2.)

”Työnantaja on määrännyt kaikille työntekijöille pakolliseksi suorittaa joka vuosi rahanpesuun liittyvän koulutuksen, jotta rahanpesuun liittyviä merkkejä osattaisiin havaita ja työntekijät tietäisivät, mitä sen jälkeen kuuluisi tehdä”

-kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä velvoittaa tilitoimistoa tunnistamaan ja tuntemaan asiakkaansa. Tilitoimiston kirjanpitäjien on tunnettava asiakkaidensa liiketoiminnan laatu ja laajuus ja perusteet heidän tuotteidensa ja palveluidensa käyttämiselle. Tilitoimistossa täytyy seurata ja varmistaa, että asiakkaan toiminta vastaa todellisuudessa tilitoimiston tietoja asiakkaasta. Jos asiakkaan liiketoimet ovat esimerkiksi rakenteeltaan tai suuruudeltaan poikkeuksellisia, niihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Erityistä huomiota tulee myös kiinnittää liiketoimiin, joilla ei ole selkeää taloudellista tarkoitusta. (Horsmanheimo 2014, 48-51; Rahanpesulaki 444/2017 3:2.)

”Kirjanpitäjän tulisi myös perehtyä asiakkaaseensa ja sen liiketoimintaan siinä määrin, että hän osaisi tunnistaa mahdollisesti vastaan tulevia epätavallisuuksia.”

-kirjanpitäjä 5 vuoden kokemuksella

Tilitoimiston ja asiakkaan välisen luottamuksellisuuden takia tilitoimistolla ei ole oikeutta kertoa viiranomaisille tai muille ulkopuolisille asiakasta koskevista rikosepäilyistään, ellei kyseessä ole yllä mainitut poikkeustapaukset. Epäilyt tulee selvittää asiakkaan kanssa luottamuksellisesti. Epäily voi osoittautua turhaksi tai sen perusteella voidaan aloittaa korjaustoimia. Mahdollisen rikosilmoituksen laatiminen kuuluu asiakasyritykselle. (Horsmanheimo 2014, 48-51.)

TAL-STA on Taloushallintoliiton antama hyvän taloushallintopalvelualan tavan ohjeistus, jossa on annettu puitteet toimeksiantojen hoitamiseksi. Nämä puitteet sisältävät ohjeet salassapidosta ja tietosuojasta. Näiden puitteiden lisäksi toimialastandardi TAL-STA sisältää eettisyyden ohjeet, ohjeet toimeksiannon vastaanottamiselle sekä toimeksiannon hoitamiseksi. Toimialastandardi on suunnattu taloushallinnon palveluyrityksille ja muille alan asiantuntijapalveluita tarjoaville toimijoille avuksi alan hyvän tavan noudattamiseen sekä myös riskien minimoimiseen. (TAL-STA)

Salassapito- ja tietosuojaohjeistuksen mukaan asiakkaan toimeksiantoon liittyvää aineistoa, liikesalaisuuksia ja muuta luottamuksellista tietoa on suojattava. Suojauksesta tulee huolehtia niin fyysisin, teknisin kuin hallinnollisin keinoin. Kaikkien palveluyrityksen työntekijöiden ja alihankkijoiden kanssa tulee laatia kirjallinen salassapitosopimus, joka on voimassa vielä työsuhteen päättymisen jälkeenkin. Kun asiakkaan tietoja luovutetaan, tulee varmistua siitä, että vastaanottaja on oikeutettu tietoon ja hänet on tunnistettu. (TAL-STA.)

4.3 Kirjanpitäjän rikosoikeudellinen vastuu

Kirjanpitäjien vaatimustaso kasvaa koko ajan. Vento artikkelissaan hahmottelee kirjanpitäjät kolmeen eri luokkaan roolien mukaan, jotka määräytyvät tehtävien ja vastuiden mukaan. Ensimmäistä luokkaa Vento kutsuu niin sanotuksi rutiinikirjanpitäjiksi, jotka tekevät yrityksen kirjanpitoa lainmukaisesti hänelle toimitettujen tositteiden perusteella. Ns. rutiinikirjanpitäjät ovat passiivisia toimijoita, joiden toiminta perustuu informaatioon, mitä he saavat. Seuraavassa luokassa kirjanpitäjä osallistuminen asiakasyrityksen taloushallintoon on aktiivisempaa. Tehtäviin voi kuulua valvontaa rutiinikirjanpidon lisäksi. Kolmannessa luokassa kirjanpitäjä osallistuu asiakasyrityksensä taloushallintoon aktiivisesti ja on sen lisäksi mukana päätöksenteossa. (Vento 2005, 25-29.)

Rikosoikeudellisen vastuu kasvaa, mitä enempi roolia ja vastuuta kirjanpitäjällä on. Rikosoikeudellinen osallisuus vaatii täytyäkseen aktiivista toimintaa ja mukana olemista laittomassa toiminnassa. Vento kirjoittaakin artikkelissaan, että pelkästään passiivisena yrityksen taloushallinnossa toimiva kirjanpitäjä ei voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen. Ainoa ns. rutiinikirjanpitäjän uhka joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen on kirjanpitoon tai tilinpäätökseen liittyvä virhe, joka voidaan luokitella törkeäksi huolimattomuudeksi. Rikosoikeudellista osallisuutta on kolmea erilaista: tekijä, avunantaja ja yllyttäjä. Roolin kasvaessa riski täyttää edellä mainitut osallisuudet lisääntyvät. (Vento 2005, 25-29.)

4.4 Kirjanpitäjän aseman turvaaminen

Tärkein avain tilitoimiston ja kirjanpitäjän oman aseman turvaamisessa on pitää dokumentointi mahdollisimman yksityiskohtaisena. Tämä turvaa kirjanpitäjän asemaa, jos asiakasyritys joutuu ahdistukseen ja syyllistä etsitään yrityksen ulkopuolelta. Vento kirjoittaa, että on tärkeää pystyä todistamaan dokumentein ja jopa vuosien päästä esimerkiksi, milloin kirjanpitoaineistoa on pyydetty kirjallisesti. Oman aseman turvaamiseksi on kirjanpitäjän tärkeää reagoida huomattessaan asiakasyrityksen epäilyttävän toiminnan. Vento korostaa artikkelissaan myös toimeksiantosopimuksen tärkeyttä. Yksityiskohtaisessa sopimuksessa on hyvä käydä ilmi päätösvallan rajat ja tilitoimiston tai kirjanpitäjän rooli asiakasyrityksessä. (Vento 2005, 25-29.)

Joo meillä on siis asiakaskansiot, ja sinne pitäis tallentaa kaikki tärkeät viestit, mut tokihan niitä joskus jää vähä tallentamatta, että sitte ei auta ku toivoa että kirjanpitäjä, joka on tehny sen virheen jos semmonen ois tullu, että ois vielä töissä. Että jos löytys et jos ei oo siellä kansiossa niit viestejä”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Verotuksen, lainsäädännön ja tuomioistuinratkaisujen muutokset vaikuttavat kirjanpitäjän velvoitteisiin, joten kirjanpitäjän oman aseman turvaamiseksi ja riskien minimoimiseksi lakiosaaminen on pidettävä ajantasaisena. Myös inhimillisten virheiden varalta vastuuvakuutukset turvaavat kirjanpitäjän asemaa. (Anunti 2020, 24-27.)

”Jos mä oon tehny väärin mun työt, et sit se vaa menee sen vakuutuksen piikkiin, jos tulee jotain isompaa, mitä pitäis korvata.”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

Hyvällä tilitoimistolla ei ole varaa epärehellisiin asiakkaisiin. Jos epäilyttävään tai laittomalta vaikuttavaan toimintaan ei saada selvitystä, tilitoimiston ainut keino on päättää asiakassuhde. TAL2018 sopimusehtoihin on lisätty uusi toimeksiantosopimuksen purkuperuste: ”asiakas kieltäytyy noudattamasta tilitoimiston kirjausohjeita tilanteessa, josta voi seurata rikos- tai siviilioikeudellisia seuraamuksia osapuolille. Tätä ehtoa sovelletaan, vaikka kyse olisi vain osapuolten erilaisesta tulkinnasta lain, määräyksen, suosituksen tai ohjeen sisällöstä tai merkityksestä, kuten esimerkiksi tulojen ja niihin kohdistuvien menojen jaksottamisesta tai varojen ja velkojen arvostamisesta kirjanpidossa tai tilinpäätöksessä.” Uusi purkuperuste auttaa turvaamaan tilitoimistoa. Se mahdollistaa sen, että palvelujen tuottaminen voidaan keskeyttää seitsemän päivää asiakkaalle tehdyn ilmoituksen jälkeen.

Vain erilainen tulkinta jonkin olennaisen asian käsittelystä riittää sopimuksen purkamiseen. (Horsmanheimo 2014, 48-51; Fredman 2018, 32-37; TAL2018.)

”oon kuullu että on ollu semmosia jotka on ollu niin hankalia että vaikka ne nyt mak-saa meille niin se tavallaan vie vaan meiltä enemmän tai meille tulee vaan enemmän kuluja koska se vie niin paljon aikaa ja se tappelee joka asiasta ja tolleen niin sit niitä on vaan purettu mun mielestä niitä sopimuksia”

-kirjanpitäjä 4 vuoden kokemuksella

4.5 Oikeustapaukset

Tutkimme oikeustapauksia, joissa tilitoimisto tai sen kirjanpitäjä on joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen asiakasyrityksensä lainvastaisesta toiminnasta. Käsitlemme seuraavissa luvuissa korkeimman oikeuden päätöksen, hovioikeuden päätöksen sekä kärjäoikeuden antaman ratkaisun. Kaikissa näissä tapauksissa tilitoimistoa syytettiin kirjanpitorikoksesta. Kärjäoikeuden tapauksessa tilitoimistoa syytettiin myös veropetoksesta.

Löysimme myös kolme lyhyempää esimerkkiä talousrikoksista, joissa tilitoimistolla on ollut rooli. Oulun kärjäoikeuden päätöksessä (Oulun KO 8.2.2018) osakeyhtiö tuomittiin kirjanpitorikoksista ja rahanpesusta. Osakeyhtiö oli toiminut kulissina huumeiden maahantuonnille ja myynnille. Osakeyhtiön kirjanpitäjä oli vaihtunut useasti ja viimeisimmän kirjanpitäjän oli ollut pakko lopettaa kirjanpidon tekeminen sen puutteellisuuden takia. Itä-Suomen hovioikeuden päätöksessä (HO 3.5.2018) talviurheiluseuran rahastonhoitaja tuomittiin kavalluksesta. Tilitoimistolla oli merkittävä rooli tapauksen paljastumisessa. Tilitoimistossa kiinnitettiin huomiota seuran tililtä maksettuihin asunnon vuokriin ja johtokunnan kokoukukuluihin, vaikka seuralla ei ollut johtokuntaa. Talviurheiluseuran tililtä oli myös maksettu rahastonhoitajan lapsen luokkaretken linja-autovuokra. (Laurio 2020, 28;36.)

Pirkanmaan kärjäoikeus antoi lähiaikoina tuomion kirjanpitofirman kirjanpitäjälle törkeästä rahanpesusta osallisena asiakasyrityksensä rikoksesta. Rikos oli tapahtunut alkuvuodesta 2017. Asiakasyrityksen tilille oli tullut lyhyen ajan sisällä 1 144 610 euroa, joista kirjanpitäjä oli siirtänyt lähes miljoona euroa yrityksen omistajan pojan tileille. Rahat olivat peräisin puolalaisesta pyramidihuijauksesta, joka oli tehty vuosina 2015-2016. Oikeus katsoi, ettei tilisiirroille ollut liiketaloudellista perustetta tai mitään muutakaan hyväksyttävää syytä. Kirjanpitäjän on täytynyt tuntea asiakkaansa. Asiakasyrityksen toiminta oli muuten ollut hyvin pientä ja lyhyen ajan sisällä tilille tulleen suuren rahasumman olisi pitänyt herättää kirjanpitäjän epäilykset. Kirjanpitäjä tuomittiin kolmen vuoden ehdottomaan vankeuteen törkeästä rahanpesusta sekä viiden vuoden liiketoimintakieltoon ja kirjanpitofirmalle määrättiin maksettavaksi 9000 euron yhteisösakko. Asiakasyritys tuomittiin myös törkeästä rahanpesusta kolmen vuoden ehdottomaan vankeuteen ja viiden vuoden liiketoimintakieltoon. Yritykselle määrättiin yhteisösakkoa 60 000 euroa. (Vuorinen 2021.)

4.5.1 Korkeimman oikeuden päätös väärän kuvan antamisesta tilinpäätöksessä

(Korkeimman oikeuden päätös 2010:91): ”Osakeyhtiö, jossa oli yksi ainoa omistaja, oli todettu ulosotossa varattomaksi. Osakeyhtiö oli antanut lainoja omistajalle sekä hänen lähipiiriyhtiöilleen, joilla ei ollut varoja maksaa niitä takaisin. Omistajalla oli suuret henkilökohtaiset velat ja hänet oli jo ennen lainojen nostoa todettu varattomaksi ulosottoselvityksissä. Omistajan osakaslainoja oli lyhennetty omistajan yhtiöstä saamalla osingoilla. Tilinpäätöksessä lainat oli kirjattu osakeyhtiön saataviksi omistajalta ja lähipiiriyhtiöiltä sen suuruusina kuin ne oli nostettu. Tapauksessa selvitettiin myös osakeyhtiön kirjanpitoa hoitaneen tilitoimiston johtajan osallisuutta. Syyttäjä vaati osakeyhtiön omistajalle ja tilitoimiston johtajalle rangaistusta törkeästä kirjanpitorikoksesta, koska he olivat merkinneet yhtiön lainasaatavat nimellisarvoonsa yhtiön tilinpäätöksissä, vaikka he olivat tiedonneet, ettei lainasaatavilla ollut arvoa omistajan ja lähipiiriyhtiöiden taloudellisten tilanteiden takia. He olivat myös laiminlyöneet ilmoittaa tilinpäätöksien liitetiedoissa saatavien arvottomuudesta ja osakaslainojen lainvastaisuudesta.

Käräjäoikeuden tuomio 27.4.2007

Käräjäoikeus katsoi, että ei ollut yleisen kirjanpitotavan mukaista kirjata osakaslainanostoja taseeseen arvottomiksi saataviksi. Se katsottiin tulkinnanvaraiseksi, että olisiko nostojen kirjaaminen taseeseen arvottomiksi saataviksi antanut oikeampaa kuvaa yhtiön tilanteesta. Käräjäoikeuden mukaan jäi näyttämättä, että saatavat olisi pitänyt kirjata arvottomiksi saataviksi. Liitetiedoissa olisi kuitenkin ollut perusteltua mainita ainakin se seikka, että osakaslainat olivat lainvastaisia. Sekin katsottiin kuitenkin tulkinnanvaraiseksi ja syytteet kirjanpitorikoksesta hylättiin. Käräjäoikeus tuomitsi osakeyhtiön omistajan muista rikoksista 1 vuoden ja 2 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Vaasan hovioikeuden tuomio 24.10.2008

Hovioikeus katsoi osakeyhtiön omistajan ja tilitoimiston johtajan molempien syyllistyneen kirjanpitorikokseen laiminlyömällä tilinpäätöksien laatimisen antamalla väärä ja harhaanjohtavia tietoja saatavien arvottomuudesta ja lainvastaisuudesta. Näin toimimalla he olivat vaikeuttaneet oikean ja riittävän kuvan saamista yhtiön taloudellisesta tilanteesta. Tilitoimiston johtaja tuomittiin 80 päiväsakkoon. Osakeyhtiön omistajan tuomiota ei muutettu käräjäoikeuden antamasta rangaistuksesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Hovioikeuden tuomiota muutettiin.

Osakeyhtiön omistaja tuomittiin kirjanpitorikoksesta sekä alemmissa oikeuksissa luetuista muista rikoksista yhteiseen yhden vuoden ja kahden kuukauden vankeusrangaistukseen. Tilitoimiston johtaja tuomittiin 80 päiväsakkoon. Tilitoimiston johtajan saamaan tuomioon vaikuttivat se, että hänellä on ollut mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten yhtiön kirjaukset tehtiin sekä hän myös tosiasiallisesti vaikutti tilinpäätösratkaisuihin. Tilitoimiston johtaja oli myös tietoinen seikoista, joiden perusteella tilinpäätökset olisi pitänyt tehdä. Myötävaikutuksen ja tietoisuuden lisäksi arvioinnissa vaikutti tilitoimiston johtajan erityisasiantuntijuus KHT-tutkinnon suorittaneena ammattilaisena.”

4.5.2 Helsingin hovioikeuden tuomio kirjanpitäjän laiminlyönnistä työssään

”Osakeyhtiö oli antanut kirjanpitoonsa toimeksiannolla kirjanpitäjälle. Kirjanpitäjä ei ollut kuitenkaan tehnyt liiketapahtumien kirjauksia lainmukaisesti, numeroinut hänelle toimitettuja tositteita tai tehnyt yhtiön tilinpäätöksiä. Kirjanpitäjän mukaan yhtiön toimittama aineisto oli puutteellista ja siitä syystä kirjanpitäjä laiminlöi toimeksiantoaan viiden vuoden ajan. Laiminlyönti päättyi vasta, kun yhtiö asetettiin konkurssiin.

Tuusulan kärjäoikeuden tuomio 2.4.2015

Syyttäjän rangaistusvaatimukset kirjanpitäjälle ja yhtiön omistajalle olivat törkeä kirjanpitorikos rikoslain 30 luvun 9a § 1 momentin mukaan. Kärjäoikeuden mukaan kirjanpitäjän ja yhtiön edustaja, joka oli yhtiön ainoa omistaja ja hallituksen varsinainen jäsen, katsottiin laiminlyöneen viiden vuoden ajan yhtiön kirjanpidon hoitamisen. Toiminta ei ollut kirjanpitolainsäädännön mukaista, vaan he laiminlöivät yhtiön tositemateriaalin numeroinnin, liiketapahtumien kirjaamisen ja tilinpäätöksen laatimisen kokonaan tai olennaisilta osin. He myös merkitsivät kirjanpitoon väärää tai harhaanjohtavia tietoja laiminlyömällä alaskirjata yli 47 000 euron edestä kirjanpitoon kirjattuja myyntisaamisia. Näillä toimilla yhtiön omistaja ja kirjanpitäjä ovat vaikeuttaneet oikean ja riittävän kuvan saamista yhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Yhtiön kirjanpito oli toimeksiantosopimuksella annettu kirjanpitäjälle, joka ei huolehtinut, että kirjanpito tulee tehtyä, vaikka hänelle maksettiin tehtävästä palkkiota. Yhtiön omistaja taas ei valvonut, että kirjanpitäjä pystyy hoitamaan yrityksen kirjanpitovelvollisuuden edellyttämät tehtävät. Yhtiö liiketoiminta päättyi vuonna 2008 syksyllä. Yhtiön toimialana oli rakentaminen ja maanrakennustyöt. Yhtiön liikevaihto vaihteli vuosina 2004-2008 reilun 100 000 ja vähän alle 500 000 euron välillä. Liikevaihto kasvoi vuosi vuodelta ja suurin liikevaihto oli vuonna 2007. Tällöin liikevaihto oli lähemmäs 500 000 euroa. Taas vuotta myöhemmin liikevaihto oli vain reilut 100 000 euroa. Yhtiö asetettiin konkurssiin 1.12.2008. Kärjäoikeus katsoi teon olleen kokonaisuutena arvostellen törkeä johtuen laiminlyönneistä viiden vuoden ajalta, yhtiön huomattavasta liikevaihdosta sekä kirjanpitoon sisällyneistä epäkuranteista myyntisaamista, joiden summa oli lähemmäs 50 000 euroa.

Yhtiön edustajan katsottiin laiminlyöneen huolehtia kirjanpidon järjestämisestä asiallisesti. Yhtiön edustaja oli kuitenkin antanut kirjanpidon kirjanpitäjälle ja maksanut hänelle korvausta koko ajalta. Hän oli myös toimittanut aineiston kirjanpitäjälle. Hänen ei siis katsottu laiminlyöneen valvontavelvollisuutta törkeällä tavalla ja syyteoikeus tavallisesta kirjanpitorikoksesta oli vanhentunut, joten yhtiön edustajan syyte hylättiin.

Kärjäoikeuden perustelut kirjanpitäjän rangaistusseuraamuksille olivat seuraavat: vaikka laiminlyönti oli useampien vuosien ajan, kirjanpitäjällä oli tallessa yhtiön tositemateriaali ja sen perusteella pystyttiin tehdä jälkepäin jonkinlainen kirjanpito. Näin ollen kirjanpitäjän menettelyä ei voitu pitää erityisen törkeänä. Hänen rangaistuksensa oli hieman vähimmäistason ylittävä.

Kirjanpitäjä tuomittiin törkeästä kirjanpitorikoksesta ja hän sai ehdollista vankeutta neljä kuukautta ja 15 päivää.

Helsingin hovioikeuden tuomio 27.5.2016

Kirjanpitäjä valitti kärkeäoikeuden tuomiosta ja hän vaati, että syyte hylätään. Hän myös vaati valtiota korvaa hänen yli 7000 euron oikeudenkäyntikulunsa kärkeä- ja hovioikeudessa. Hän edelleen kiisti syyllistyneensä törkeään kirjanpitorikokseen. Syyttäjä vaati valituksen hylkäämistä viitaten kärkeäoikeuden tuomion perusteluihin. Hovioikeus katsoi kirjanpitäjän toimien täyttävän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön. Hän olisi voinut irtisanoa toimeksiantosopimuksen huomattessaan tosittain olevan puutteellista. Hovioikeus katsoi, ettei kärkeäoikeuden ratkaisun lopputulosta ole aiheetta muuttaa. Hovioikeuden tuomion tuomiolauselmaan mukaan kärkeäoikeuden tuomiota ei siis muutettu.

4.5.3 Pirkanmaan kärkeäoikeuden tapaus kuittikaupasta

Tilisanomat lehdessä vuonna 2013 kirjoitetussa artikkelissa kerrotaan vuotta aikaisemmasta tapauksesta, jossa pirkanmaalainen tilitoimisto leimattiin rikolliseksi asiakasyrityksensä syytteestä kuittikaupaan. Tilitoimisto oli saanut asiakkaansa neljä vuotta aiemmin. Asiakkaan kirjanpito oli ollut jo tällöin huonossa kunnossa. Tilitoimistoyrittäjä ei ollut itse tehnyt asiakkaansa kirjanpitoa, vaan oli vain osallistunut ilmoitusten tekemiseen. (Vahtera, 2013.)

Tilitoimistoyrittäjää syytettiin törkeästä kirjanpitorikoksesta sekä avunannosta törkeään veropetokseen. Kärkeäoikeus katsoi tilitoimiston tehneen kirjanpito- ja veroilmoitusvirheitä. Oikeuden päätökseen vaikutti, ettei tilitoimisto ollut purkanut toimeksiantosopimusta, vaikka kirjanpito oli puutteellisesti hoidettu vuodesta 2010 asti. Tuomioon vaikutti myös se, että tilitoimistoyrittäjän katsottiin tehneen virheet tahallisesti. Tilitoimistoyrittäjän katsottiin olevan velvollinen tarkastamaan ja oikaisemaan ilmoittamansa virheelliset veroilmoitukset. Esimerkiksi myynnin määrä olisi ollut helposti tarkastettavissa tiliotteilta tai rahoitusyhtiön raporteista. Kärkeäoikeuden tuomio tilitoimistoyrittäjälle oli vuosi ja seitsemän kuukautta ehdollista vankeutta, viiden vuoden liiketoimintakielto sekä yhteisvastuullinen korvausvelvollisuus asiakasyrityksensä kanssa 338 870 eurosta. Asiakasyritys tuomittiin neljäksi vuodeksi vankeuteen sekä liiketoimintakieltoon seitsemäksi vuodeksi. (Vahtera, 2013.)

Vahtera artikkelissaan kritisoi rikoslain kohtaa tilitoimiston mahdollisuudesta joutua asiakasyrityksensä rikoksista rikosoikeudelliseen vastuuseen. Hän myös arvosteli artikkelissaan siitä, kuinka tilitoimisto joutui julkisuudessa arvostelluksi törkeästi tilitoimiston nimen tullessa julki. Tilitoimisto tuhoutui jo tutkintavaiheessa ja korvausten maksaminen tuli tämän vuoksi mahdottomaksi. (Vahtera, 2013.)

5 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, voidaanko tilitoimistossa työskentelevä kirjanpitäjä tuomita osallisena asiakasyrityksensä rikoksista. Työssä lähdimme selvittämään kolmeen tutkimuskysymykseen vastauksia. Tutkimuskysymyksinä olivat, miten rikosoikeudellinen vastuu ja vastuu kirjanpidon oikeellisuudesta jaetaan eri osapuolten eli kirjanpitäjän, tilitoimiston ja asiakasyrityksen kesken, miten kirjanpitäjä voi puuttua mahdollisiin rikosepäilyihin ja mihin tällainen epäily velvoittaa kirjanpitäjän sekä onko tilitoimistokirjanpitäjällä ilmoitusvelvollisuutta rikosepäilystä. Etsimme vastauksia näihin haastatteleamalla kahta tilitoimistokirjanpitäjää sekä avasimme useampia oikeustapauksia, joissa tilitoimisto tai sen kirjanpitäjä oli joutunut rikosoikeudelliseen vastuuseen. Seuraavissa luvuissa avaamme haastatteluista, oikeustapauksista sekä kirjallisista lähteistä saatuja tuloksia ja päätelmiä. Viimeisenä pohdimme työn luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa oppimista opinnäytetyöprosessin aikana.

5.1 Haastattelujen yhteenveto

Tutkimusmenetelmänä käytimme haastattelua. Haastateltavat toimivat pääkirjanpitäjinä tilitoimistoissa, joissa heillä on omat asiakkaansa. Heidän työnkuvaansa kuuluvat asiakkaiden kirjanpito, alv-laskennat, tilinpäätösten ja veroilmoitusten laadinnat. Heidän esimiehensä vastaavat työn hinnoittelusta ja muista hallinnollisista asioista liittyen asiakasyrityksiin.

Haastatteluissa kävi ilmi, että kumpikaan ei ole kohdannut työssään talousrikoksia. Toisella on tullut vastaan rahanpesuepäily, joka paljastui aiheettomaksi. Molemmat ovat kuitenkin törmänneet lisäselvitystä vaativiin tilanteisiin ja väärinkäytöksiin. Epäselvissä tilanteissa molemmilla tilitoimistoilla on samankaltainen käytäntö. Kirjanpitäjillä on selvitysvelvollisuus, jos esimerkiksi kuitti ei vaikuta liiketoimintaan kuulualta kululta. Jos kirjanpitäjä epäilee asiakasyrityksessä rikosta, siitä on kerrottava esimiehelle. Tilitoimiston johdolle kuuluu vastuu tehdä päätös tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Haastateltavien mukaan kirjanpitäjällä on vastuu kirjanpidon oikeellisuudesta, mutta silti asiakasyritys on lopullisessa vastuussa omasta kirjanpidostaan. Haastatteluista ilmeni, että yrityksen ja kirjanpitäjän välillä kirjanpitäjällä on ammattilaisen rooli, joten heidän kuuluu ohjeistaa ja neuvoa asiakastaan toimimaan oikein ja lainmukaisesti.

Toisen kirjanpitäjän haastattelusta ilmeni, että heidän tilitoimistossaan rahanpesun ehkäisemiseksi järjestetään vuosittain rahanpesuun liittyvä koulutus. Koulutuksen tarkoituksena on saada työntekijät tietoisiksi rahanpesuun liittyvistä merkeistä sekä siitä, miten kirjanpitäjän tulee toimia epäilyttävissä tilanteissa. Tilitoimisto vaatii kirjanpitäjäänsä tuntemaan asiakkaansa ja sen toimialan siinä määrin, että mahdolliset epätavallisuudet tunnistetaan. Toinen haastateltavista mainitsi oman aseman suojaamisen keinoiksi dokumentaation ja lain ja oikean kirjanpitotavan tuntemisen. Tilitoimistolla on vastuuvakuutus tilitoimiston kirjanpitäjien turvana.

5.2 Oikeustapausten yhteenveto

Oikeustapauksista halusimme saada selville, mitkä seikat johtivat siihen, että myös tilitoimistoa tai sen kirjanpitäjää syytettiin rikoksesta. Korkeimman oikeuden tapauksessa väärän kuvan antamisesta tilinpäätöksessä tilitoimiston johtajan tietoisuus siitä, miten kirjaukset olisi pitänyt tehdä ja myötävaikeus niihin vaikuttivat hänen saamaansa tuomioon. Tuomioon vaikutti myös hänen ammattiroolinsa tilintarkastajan KHT-tutkinnon suorittaneena ammattilaisena.

Sekä Pirkanmaan kärjäoikeuden että Helsingin hovioikeuden tapauksissa tuomioihin vaikuttivat, että tilitoimistot eivät olleet purkaneet toimeksiantoja, vaikka kirjanpidot olivat olleet puutteellisia jo useamman vuoden ajan. Hovioikeuden tapauksessa ainoastaan yrityksen toimeksiannolla osoitettu kirjanpitäjä sai tuomion törkeästä kirjanpitorikoksesta, vaikka yrityksen toimittama aineisto oli puutteellista. Syytettynä olevalle yrityksen edustajalle ei tullut tuomiota, sillä hänen kirjanpitorikoksensa syyteoikeus oli vanhentunut. Pirkanmaan kärjäoikeuden tapauksessa sekä tilitoimistoyrittäjä että asiakasyritys saivat tuomion. Tilitoimistoyrittäjä sai tuomion törkeästä kirjanpitorikoksesta ja avunannosta törkeään veropetokseen kirjanpito- ja veroilmoitusvirheistään. Tässä tapauksessa tuomioon vaikutti myös se, että tilitoimistoyrittäjän katsottiin tehneen virheet tahallisesti. Virheet olisivat olleet helposti tarkastettavissa.

Oulun kärjäoikeuden tapauksessa kirjanpitäjä välttyi tuomiolta irtisanomalla toimeksiannon, kun kirjanpidon tiedot olivat liian puutteellisia. Itä-Suomen hovioikeuden tapauksessa tilitoimisto auttoi paljastamaan väärinkäytöksen. Tapauksesta ei käy tarkemmin ilmi, miten tilitoimisto on toiminut. Pirkanmaan kärjäoikeuden tapauksessa kirjanpitäjä sai tuomion törkeästä rahanpesusta. Kärjäoikeus katsoi, että hänen täytyi tuntea asiakkaansa ja sen takia hänen olisi pitänyt osata epäillä lyhyen ajan sisällä asiakasyrityksen tilille tulleita suuria rahasummia ja niiden alkuperää.

5.3 Johtopäätökset

Suomessa kokonaisrikollisuus on ollut laskussa viime vuosina, mutta talousrikollisuus on kasvanut. Vuonna 2020 poliisi kirjasi uusiin talousrikoksiin liittyen 2 251 rikosasiaa, mikä on 288 tapausta enemmän kuin edellisellä vuonna. Talousrikokset aiheuttavat vuosittain merkittäviä rikosvahinkoja. Suomessa yleisimpiä talousrikoksia ovat törkeä kirjanpitorikos, törkeä veropetos ja törkeä velallisen epärehellisyys. Koronapandemialla ei ole havaittu olevan vaikutusta talousrikollisuuteen lukuun ottamatta yksittäisiä tapauksia.

Tilitoimisto on rikosoikeudellisesti ja taloudellisesti vastuussa tekemästään kirjanpidosta. Nämä vastuut koskevat sekä valvontavelvollista tilitoimistoyrittäjää että kirjanpitäjiä, jotka työskentelevät tilitoimistoyrittäjän alaisina. Kun kirjanpitovelvollinen ohjaa kirjanpitonsa tilitoimistolle, kirjanpitovelvollisuus jää hänelle itselleen, mutta toimeksiannon myötä myös kirjanpitäjälle jakautuu vastuuta. Kirjanpitäjä tekee asiakasyrityksensä kirjanpidon asiakkaan toimittaman aineiston perusteella noudattaen hyvää kirjanpitoa ja opastaen asiakasyritystä toimimaan oikein ja lainmukaisesti. Tilitoimiston ja asiakkaan väliseen vastuunjakoon vaikuttaa se, miten työ on jaettu toimeksiantosopimuksessa. Tilitoimiston kirjanpitäjän rikosoikeudellinen vastuu kasvaa sitä mukaan, mitä enemmän hän osallistuu aktiivisesti asiakasyrityksen taloushallintoon ja sen päätöksentekoon.

Kirjanpitäjällä ei ole velvollisuutta ilmoittaa asiakasyritystään koskevista rikosepäilyistään viranomaisille tai muille ulkopuolisille lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta. Kirjanpitäjän tulee kuitenkin kertoa epäilyistään esimiehelleen ja rikosepäilyä on selviteltävä asiakasyrityksen kanssa. Asiakasyritykseltä tulee vaatia lisäselvitystä. Vastuu rikosilmoituksen tekemisestä kuuluu asiakasyritykselle. Kirjanpitäjä ei siis saa ilmoittaa rikosepäilyistään ulkopuolisille, koska häntä sitoo luottamuksellisuus. Tilitoimistoa sitoo salassapito- ja tietosuojajohtaisuus, jonka mukaan asiakkaan toimeksiantoon liittyvää aineistoa, liikesalaisuuksia ja muuta luottamuksellista tietoa on suojattava niin fyysisin, teknisin kuin hallinnollisin keinoin. Poikkeuksena on kuitenkin rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen ja epäily erittäin törkeästä rikoksesta, joihin koskevista epäilyistä kirjanpitäjän on ilmoitettava viranomaisille.

Tilitoimiston kirjanpitäjä voidaan tuomita osallisena asiakasyrityksensä talousrikoksia, mutta tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia. Avaamissamme oikeustapauksissa tilitoimistot tai tilitoimiston kirjanpitäjät saivat tuomioita kirjanpitorikoksista, veropetoksesta ja rahanpesusta. Kahden oikeustapauksen tuomioihin vaikutti muun muassa se, että tilitoimisto ei ollut purkanut toimeksiantoa toimitetun aineiston puutteellisuudesta huolimatta. Yhdessä tapauksessa tilitoimiston johtajan koulutuksen korkealla tasolla oli vaikutusta hänen tuomioonsa. Oikeus katsoi, että johtajan olisi pitänyt koulutuksensa perusteella tietää, kuinka tilinpäätökset laaditaan oikean ja riittävän kuvan antamiseksi.

Tilitoimiston kirjanpitäjä voi ehkäistä ongelmatilanteita ja rikosvastuuseen joutumista vaatimalla lisäselvitystä epäselvissä tilanteissa ja dokumentoimalla tarkasti asiakkaansa kanssa käymän viestinnän vuosiksi. Asemaa voi turvata myös lakiosaamisen pitämällä ajantasaisena, vastuuvakuutuksella ja viimeisenä keinona purkamalla toimeksiannon. TAL2018 sopimusehtoihin on lisätty uusi toimeksiantosopimuksen purkuperuste, jonka mukaan toimeksiantosopimuksen voi purkaa, jos asiakas kieltäytyy noudattamasta tilitoimiston kirjausohjeita ja tilanteesta voi olla jollekin osapuolelle rikos- tai siviilioikeudellisia seuraamuksia. Tämä purkuperuste auttaa turvaamaan tilitoimistoa.

5.4 Pohdinta

Opinnäytetyössä saimme vastauksia asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Saimme hyvän käsityksen tilitoimistossa työskentelevän kirjanpitäjän velvollisuuksista ja siitä, miten kirjanpitäjä voi omalla toiminnallaan välttää joutumasta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Opinnäytetyössä täysin anonymineä pysyviltä haastateltavilta saimme kuulla heidän omakohtaisia kokemuksiansa työskentelystä kirjanpitäjänä asiakasyrityksille sekä konkreettisia esimerkkejä tilitoimistoissa usein kohtaamista tilanteista. Haastatteluista emme kuitenkaan saaneet hakemiamme kirjanpitäjien kokemuksia rikosepäilyistä. Tästä johtuen haastattelurungon kysymyksistä on vaikea sanoa, olivatko ne oikein valittuja ja jäseneltyjä.

Tutkimusosion validiteettiin eli luotettavuuteen vaikuttaa haastateltavien suppea otanta ja heidän vähäinen työkokemuksensa kirjanpitäjänä. Haastateltavien työkokemukset kirjanpitäjänä olivat neljä ja viisi vuotta. Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että osaa haastattelun kysymyksistä he eivät olleet aikaisemmin pohtineet. He eivät olleet tarkemmin pohtineet, kuinka vastuunjako ilmenee tili-

toimiston, kirjanpitäjän ja asiakasyrityksen välillä tai heidän omaa rikosoikeudellista vastuutaan työskennellessään asiakasyrityksen kirjanpitäjänä. He eivät myöskään olleet kohdanneet työssään rikoksia, joten heillä ei ollut kokemusta, kuinka heidän kuuluisi toimia niissä tilanteissa.

Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia tilitoimistojen kirjanpitäjiä tai kirjanpitäjien toimintaa tilitoimistoympäristössä. Toisaalta haastatteluissa toistuivat monet asiat, joista olimme jo lukeneet eri artikkeleista. Myös oikeustapauksissa oikeuden päätöksiin vaikuttivat samat asiat, jotka ilmenivät myös haastatteluista ja artikkeleista. Esimerkkinä tästä toimeksiantosopimuksen purku, joka nousi esiin oikeustapauksissa, haastateltavien vastauksissa ja monissa eri artikkeleissa.

Tutkimme työssä talousrikollisuutta tilitoimiston kirjanpitäjän näkökulmasta, mutta useammissa oikeustapauksissa syytettynä oli tilitoimisto eikä suoranaisesti tilitoimiston kirjanpitäjä. Tutkimuksen kannalta olisi myös ollut parempi, että meidän tutkimukseemme sopivia korkeampien oikeuksien tapauksia olisi löytynyt enemmän. Löysimme vain yhden tutkimukseemme sopivan korkeimman oikeuden tapauksen. Löysimme kuitenkin useampia lehtiartikkeleita alimman eli käräjäoikeuden tapauksista. Näitä avasimme useampia, koska ne muuten sopivat tutkimaamme aiheeseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana ilmeni useampia haasteita. Opinnäytetyöprosessin etenemistä hidasti ajanhallinnalliset ongelmat. Meidän molempien töiden, vapaa-ajan ja opinnäytetyön tekemisen sovittaminen yhteen oli haasteellista. Myös eri paikkakunnilla asuminen useamman kuukauden ajan toi oman haasteensa. Jos voisimme tehdä jotain toisin, olisimme aloittaneet opinnäytetyön tekemisen jo opintojen ohella, emmekä olisi jättäneet sitä viimeiseksi. Koimme myös haasteena löytää ajantasaisia kirjalähteitä ja tukeuduimme paljon lehtiartikkeleihin.

Opinnäytetyö kehitti vuorovaikutustaitojamme työskennellessämme tiiminä opinnäytetyöprosessin aikana ja toteuttaessamme haastatteluja. Haastattelutilanne oli meille molemmille uusi. Opinnäytetyötä tehdessä opimme lakitekstin tulkintaa ja asiatekstin kirjoittamista. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen. Mielestämme onnistuimme opinnäytetyön rajauksessa kohtuullisesti ja saimme pidettyä opinnäytetyön tiiviinä. Tiedoilla ja taidoilla, joita saimme tätä työtä tehdessä, on hyötyä tulevaisuuden taloushallinnon työtehtävissä.

LÄHTEET

- Anunti, Tarja 2020. Kirjanpitäjän rooli muuttuu – Muuttuvatko vastuun rajat? Tilisanomat 5/2020, 24-27.
- Finanssiala, 12.11.2019. Toimivat arvopaperimarkkinat ovat yritystoiminnan elinehto. [Viitattu 6-11-2020] Saatavissa: <https://www.finanssiala.fi/finanssialasta/arvopaperit>
- Finsta. Velallisen rikokset. Talousrikosoikeudenkäynnit. [Viitattu 14-10-2020] Saatavissa: <https://finsta.fi/osaamisalueet/talousrikosoikeudenkaynnit/velallisen-rikokset/>
- Fredman, Janne 2018. Kirjanpitorikokset tilitoimiston näkökulmasta. Tilisanomat 4/2018, 32-37.
- HELSINGIN HOVIOIKEUDEN TUOMIO 27.5.2016/122899. Kirjanpitorikos. Törkeä kirjanpitorikos. [Viitattu 28-4-2021] Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/ho/2016/helho2016122899>
- Horsmanheimo, Pasi 2014. Onko rikosepäilystä velvollisuus ilmoittaa? Tilisanomat 1/2014, 48-51.
- Kampman, Henry 2020. Toiminnan jatkuvuus tilinpäätösperiaatteena. Tilisanomat 6/2020, 28-30.
- Kirjanpitolaki 1336/1997. [Viitattu 30-4-2020] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>
- KORKEIMMAN OIKEUDEN PÄÄTÖS 2010:91. Kirjanpitorikos. Rikoksen tekijä. [Viitattu 22-1-2021] Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2010/20100091>
- Kokkonen, Arto 2001. Kirjanpitorikokset ja toimeksiannolle siirtyvä vastuu. Tilisanomat 4/2001, 52-55.
- Lahti, Raimo & Koponen, Pekka, 2007. Talousrikokset: Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy, 55-56.
- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017. [Viitattu 30-1-2021] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>
- Laurio, Juha-Matti 2020. Talousrikosten tutkinta ja tutkintapyynnön laatiminen. Helsinki: Kauppakamari.
- Leppiniemi, Jarmo 2010. Sisältöpainotteisuus. Tilisanomat 4/2010. [Viitattu 02-03-2021] Saatavissa: <https://tilisanomat.fi/kirjanpito-ja-verotus/sisaltopainotteisuus>.
- Leppiniemi, Jarmo 2012. Oikea ja riittävä kuva- mihin se velvoittaa. Tilisanomat 6/2012, 24-26.
- Leppiniemi, Jarmo & Kykkänen, Tapani 2019. Kirjanpito, tilinpäätös ja tilinpäätöksen tulkinta. Alma-Talent Oy, 31-32
- Rikoslaki 1889/39. [Viitattu 20-4-2020] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

- Rikostilastot nimikkeittäin, valtakunnalliset ja poliisilaitoskohtaiset luvut vuosina 2016-2021. Kuva: Poliisi 2021. [Viitattu 4-3-2021] Saatavissa: <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot>.
- Rintala, Mirja 31.1.2019. Lappilaistaiteilijalle ehdollista vankeutta kirjanpito- ja veropetoksista. Iltasanomat [Viitattu 22-1-2020] Saatavissa: <https://www.is.fi/oulun-seutu/art-2000005983321.html>
- Sihvonen, Jarkko & Uusi-Hautamaa, Leea 2019. Väärinkäytökset yrityksissä. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Sisäministeriö 2020. Talousrikollisuus ja harmaatalous. [Viitattu 14-4-2020] Saatavissa: <https://intermin.fi/poliisiasiat/talousrikollisuus-ja-harmaa-talous>
- Taloushallintoliitto. Kirjanpito, mitä se on ja miksi sitä pidetään. Kirjanpidon ABC. [Viitattu 12-10-2020] Saatavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/kirjanpidon-abc/kirjanpito-mita-se-on-ja-miksi-sita-pidetaan>
- Taloushallintoliitto 20.4.2018. Tilitoimiston toimeksiantosopimus uudistettu – täyttää tietosuojasetuksen vaatimukset. [Viitattu 16-12-2020] Saatavissa: <https://www.mynewsdesk.com/fi/taloushallintoliitto/news/tilitoimiston-toimeksiantosopimus-uudistettu-taeyttaeae-tietosuoja-asetuksen-vaatimukset-303680>
- TAL-STA. [Viitattu 23-2-2021] Saatavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/taloushallintoala-ja-me/taloushallintopalvelualan-hyva-tapa>
- TAL 2018. [Viitattu 23-2-2021] Saatavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/laatu-tyokalut/liiton-palvelut/alan-yleiset-sopimusehdot-tal2018>
- Tomperi, Soile 2017. Kehittyvä kirjanpitotaito. Helsinki: Edita.
- Tomperi, Soile 2019. Käytännön kirjanpito. Helsinki: Edita.
- Tuokko 28.6.2017. Konkurssi-velallisen kirjanpidon tason arviointi erityistarkastuksen yhteydessä kirjanpito-rikosta, -rikkomusta tai tuottamuksellista kirjanpitorikosta silmällä pitäen [Viitattu 16.4.2021] Saatavissa: <https://tuokko.fi/konkurssivelallisen-kirjanpidon-tason-arviointi-erityistarkastuksen-yhteydessa/>
- Vahtera, Pauli 2013. Tilitoimisto, törkeä rikollinen. 1/2013. [Viitattu 10-4-2020] Saatavissa: <https://tilisanomat.fi/kolumnit/vahtera/tilitoimisto-torkea-rikollinen>
- Vento, Harri 2005. Kirjanpitäjien riskit. Tilisanomat 4/2005, 25-29.
- Verohallinto 6.4.2020. Harmaa talous & talousrikollisuus. [Viitattu 14-4-2020] Saatavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/rikostorjunta/>
- Verohallinto 29.3.2021. Harmaa talous & talousrikollisuus. [Viitattu 18-4-2021] Saatavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/rikostorjunta/>
- Vuorinen, Terho 2021. Tamperelaisissä sai pojalta Lontoosta 1,1 miljoonaa euroa- rahat peräisin 39 miljoonan euron pyramidihuijauksesta. Taloussanomat 7.5.2021. [Viitattu 8-5-2021] Saatavissa: <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000007965450.html>

LIITE 1: Haastattelurunko

Tilitoimiston kirjanpitäjän haastattelu

Olemme tradenomiopiskelijat Hanna Syvälahti ja Anna-Reetta Tölli Savonia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä talousrikosten havaitsemisesta ja niihin puuttumisesta tilitoimiston kirjanpitäjän näkökulmasta. Tutkimuksen yhtenä näkökulmana on myös kirjanpitäjän oman aseman turvaaminen.

Haastateltavat pysyvät täysin anonyymeinä. Haastattelussa selviää haastateltavasta vain työkokemus vuosina kirjanpitäjänä. Yrityksestä emme tarvitse mitään tietoja.

Haastateltavan taustatiedot:

1. Kuinka kauan olet ollut kirjanpitäjänä?
2. Miten teillä tilitoimistossa jakaantuu vastuut sinun ja esimiehen välillä?
3. Miten tilitoimiston ja asiakkaan välisessä sopimuksessa ilmenee vastuunjako, jos kirjanpidossa ilmenee virheitä, puutteita tai lainvastaista toimintaa? Tal2018?

Laissa määritellyt talousrikokset:

Rikoksilla tarkoitetaan kirjanpitorikoksia, velallisen rikoksia, veropetoksia, arvopaperimarkkinarikoksia, virkarikoksia ja rahanpesurikoksia.

Kirjanpitorikoksilla tarkoitetaan laiminlyöntejä liiketapahtumien kirjaamisessa ja tilinpäätöksen laatimisessa, väärin ja harhaanjohtavien tietojen merkitsemistä kirjanpitoon tai kirjanpitoaineiston hävittämistä, kätkemistä tai vahingoittamista.

Velallisen rikos on rikos, jossa velallinen loukkaa menettelyllään velkojensa etuja ja oikeuksia.

Veropetoksessa henkilö omalla toiminnallaan vaikuttaa oman etunsa mukaisesti laittomasti omaan verotukseensa, ja antaa väärää tietoa viranomaisille.

Arvopaperimarkkinarikos on rikos, jossa hyödynnetään sisäpiiritietoja oman edun tavoittelemiseksi.

Virkarikoksiksi luetaan lahjuksen ottaminen, lahjusrikkomus, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja virkavelvollisuuden rikkominen.

Rahanpesussa laittomalla toiminnalla hankittua omaisuutta tai hyötyä siirretään lailliseen talousjärjestelmään ja laittomasta toiminnasta hankitun omaisuuden alkuperä pyritään peittämään.

4. Oletko koskaan työuran aikana epäillyt/havainnut yllä mainittuja rikoksia tai muita väärinkäytöksiä (mm. kavallus)? Onko asiaan puututtu? Millä tavoin? Miten asia on edennyt? Onko havaitsemastasi epäilystä/rikoksesta tullut seuraamuksia jollekin?
5. Missä tilanteissa ja kuinka usein pyydät lisäselvitystä epäselvistä asioista?
6. Mitä kirjanpitäjä voi tehdä rikosepäilylleen ja mitä velvollisuuksia hänellä on sen suhteen? Miten luottamuksellisuus sitoo tilitoimiston kirjanpitäjää?
7. Miten sinä kirjanpitäjänä voit turvata omaa asemaasi ja ennaltaehkäistä, ettet joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen asiakasyrityksesi laittomasta toiminnasta?